

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยโครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน
ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนที่ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ลักษณะ
ชุมชนกิจกรรมชุมชน สถานที่สำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี สินค้าที่ระลึก

ตอนที่ 2.2 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย
นิยาม องค์ประกอบ หลักการและการจัดการ

ตอนที่ 2.3 แนวคิดเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย
องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ผลกระทบทางการท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 2.4 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การจัดการ
ท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน

เมื่อทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยนำผลจากการทบทวนมา สรุป วิเคราะห์และ
นำเสนอเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อเป็นกรอบและขอบเขตในการดำเนินการวิจัยต่อไป
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ชุมชนที่ผู้วิจัยทำการวิจัย โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่าง
ยั่งยืนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนเกศตรอินทรีย์ ชุมชน
คลังชั้น ชุมชนบ้านบุ ชุมชนบางมด ชุมชนเขาวราช

ชุมชนกุฎีจีน

ลักษณะของชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนจัดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในสมัยธนบุรีและเป็นชุมชนที่เก่าแก่มาก
ที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในย่านกุฎีจีนและพื้นที่
เกี่ยวเนื่องประกอบด้วยไทย จีน ฝรั่ง แขก มอญ ลาว ซึ่งนับถือศาสนาต่างกัน พุทธ คริสต์ อิสลาม
โดยกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้สามารถรักษาวรรณกรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้ และถ่ายทอดแบบแผน

ประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งการมีศาสนสถานอันเป็นที่เคารพ ศรัทธา เช่น วัด โบสถ์คริสต์ มัสยิด ศาลเจ้า

ประวัติความเป็นมาของชุมชนกุฎีจีน

ชุมชนกุฎีจีนและพื้นที่เกี่ยวเนื่องมีจุดแข็งที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นอยู่สองประการคือ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของย่านกุฎีจีนเริ่มจากการรวมตัวของชุมชนเมื่อแรกตั้งราชธานีใหม่ ภายหลังจากการที่เสียกรุงศรีอยุธยาให้กับพม่า ผู้คนพากันอพยพลงมาทางใต้ และบางส่วนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่เรียกว่าบางกอก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ชาวจีนจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งบ้านเรือนอยู่เหนือคลองกุฎีจีน ส่วนชาวคริสต์และชาวโปรตุเกส ให้อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกที่วัดช่างดาครุส ย่านกุฎีจีนจัดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในสมัยธนบุรีและเป็นชุมชนที่เก่าแก่มากที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในย่านกุฎีจีนและพื้นที่เกี่ยวเนื่องประกอบด้วยไทย จีน ฝรั่งเศส แวก มอญ ลาว ซึ่งนับถือศาสนาต่างกัน ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม โดยกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้สามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้ ดังปรากฏในแบบแผนประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนศาสนสถานอันเป็นที่เคารพศรัทธา อาทิ วัด โบสถ์ มัสยิด และศาลเจ้า ชุมชนนี้จึงมีจุดแข็งในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ชุมชนกุฎีจีนนับเป็นชุมชนเก่าแก่ริมคลองวัดกัลยาณมิตรที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาเมื่อกรุงธนบุรีได้รับการสถาปนาเป็นราชธานี ชุมชนนี้ก็เติบโตขึ้นเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อพยพจากกรุงศรีอยุธยามาสมทบเพื่อสร้างบ้านแปงเมืองใหม่ จึงปรากฏสถานที่ที่น่าสนใจ ดังเช่น ศาสนสถานทั้งชาวไทย จีน ฝรั่งเศสและมุสลิม บริเวณชุมชนเก่ากุฎีจีนบนฝั่งดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งนี้

ศาลเจ้าแม่กวนอิม (เกียนอันเกง) Kuan an Keng Shrine

ศาลเจ้าเกียนอันเกง หรือศาลเจ้าแม่กวนอิมที่ชาวบ้านเรียกกันติดปาก ตั้งอยู่ตรงบริเวณคลองกุฎีจีน คาดว่าคงเป็นหนึ่งในข้อสันนิษฐานที่มาของชื่อชุมชนแห่งนี้ตามวินัยฉัยของกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงอธิบายไว้ในสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ว่า ที่เรียกว่ากุฎีจีนนั้นมิกุฎีจริงและเป็นของสำคัญในโบราณคดี

ด้วย หม่อมฉันก็เคยไปรู้เห็นมาโดยมิได้คิดคาด ครึ่งหนึ่งหม่อมฉันได้เชิญไปช่วยงานหล่อระฆังใหญ่ที่วัดกัลยาณมิตร ไปถึงเขตวัดทางด้านใต้ที่ริมคลองกุฎีจีน แลดูข้ามผากคลองไป เห็นศาลเจ้าจีนทางฝั่งโน้นห่างลับแม่เข้าไปสักสองเส้น เดิมมีศาลเจ้าติดกันสองหลังคือ ศาลเจ้าโจวซือกง และศาลเจ้ากวนอู ชาวบ้านแถบนี้บอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่า ศาลเจ้าทั้งสองหลังนี้สร้างในสมัยกรุงธนบุรี โดยชาวจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มาสร้างเมืองหลวงใหม่ที่กรุงธนบุรี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีชาวจีนฮกเกี้ยนจำนวนหนึ่งได้มารื้อศาลเจ้าเก่าทั้งสองแห่งลง แล้วสร้างขึ้นใหม่เป็นหลังเดียว อัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมขึ้นมาประดิษฐานแทน และให้ชื่อว่า ศาลเจ้ากวนอันเก้ง ในเวลาต่อมาตัวศาลเจ้ามีสภาพชำรุดทรุดโทรมขาดการทะนุบำรุง เมื่อครั้งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเสด็จมาร่วมงานทางหล่อระฆังใบใหญ่ที่วัดกัลยาณมิตร พระองค์ได้ทรงเห็นศาลเจ้านี้เข้า และได้เขียนเล่าให้สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทราบ โดยมีใจความว่า ศาลเจ้าแห่งนี้อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมมาก จิตรกรรมฝาผนังกำลังจะกะเทาะหลุดหล่นลงมา บางภาพถูกน้ำฝนและค้างคาวทำให้เกิดความเสียหาย มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องอนุรักษ์ ด้วยว่าเป็นงานฝีมือของจิตรกรที่หาไม่ได้อีกแล้ว อีกทั้งเครื่องตกแต่งเบื้องบนซึ่งเป็นไม้แกะสลักอย่างงดงามและเก่าแก่ก็มีสภาพทรุดโทรม และส่วนที่ชำรุดเสียหายมากกว่าที่อื่นใด คือ รูปปั้น และเครื่องตกแต่งอันวิจิตรบนหลังคาของศาลเจ้า ซึ่งเหล่านี้เป็นโบราณวัตถุที่จำเป็นต้องรีบอนุรักษ์ในเวลาอันรวดเร็วที่สุด ปัจจุบันศาลเจ้าแห่งนี้อยู่ในความดูแลของตระกูล สิมะเสถียร หรือแซ่ซิม เดิม ซึ่งเป็นตระกูลเก่าแก่ในย่านนี้

วัดกัลยาณมิตร

ดาญ, ปรีชา ทาช่วย, พชร ชินสวัสดิ์(2553)ได้คัดย่อข้อมูลของวัดกัลยาณมิตร วมหาวิหาร มาจากหนังสือของวัดกัลยาณมิตร วมหาวิหาร โดยสรุปว่า ชุมชนชาวไทยพุทธอาศัยอยู่โดยรอบบริเวณวัดกัลยาณมิตรมหาวิหาร เสมือนศูนย์รวมจิตใจชาวไทย – จีน ที่นับถือศาสนาพุทธ วัดแห่งนี้บอกถึงวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทย – จีน ที่มีประวัติศาสตร์มานาน ซึ่งยังคงหลักฐานที่แสดงได้เด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อทางศาสนา การเฉลิมฉลองในเทศกาลสำคัญของชาวจีน ศิลปะอันงดงามที่สอดแทรกอยู่ตามมุมต่าง ๆ ของวัด วัดกัลยาณมิตรตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในอดีตเป็นพระอารามหลวงชั้นโท โดยเจ้าพระยานิกรบดินทร์หรือ โต กัลยาณมิตร ได้อุทิศบ้านพร้อมที่ดิน ทั้งนี้ยังซื้อที่ดินบริเวณใกล้เคียงก็คือหมู่บ้านกุฎีจีนเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง แล้วได้สร้างเป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. 2368 ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 และถวายเป็นพระอารามหลวงแล้วได้รับการพระราชทานนามว่าวัดกัลยาณมิตร ในกาลนั้นรัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระวิหารหลวงและพระประธาน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า พระโต ทั้งนี้คงเนื่องมาจากขนาดอันใหญ่โตขององค์พระซึ่งมีหน้าตักกว้าง

ถึง 11.15 เมตร และสูงถึง 15.45 เมตร จากนั้นรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามว่าพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก ซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธากันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะชาวจีนมักจะเรียกติดปากกันว่า ซำปอสุดคง หรือซำปอกง วัดกัลยาณมิตรเป็นสถาปัตยกรรมไทยผสมจีนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วยความทรงคุณค่าของวัดแห่งนี้ กรมศิลปากรจึงได้ขึ้นทะเบียนวัดกัลยาณมิตรให้เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อปี พ.ศ. 2492

พระอุโบสถ ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นบ้านของเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ตัวอาคารสร้างตามสถาปัตยกรรมแบบจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันปั้นลายดอกไม้ประดับประดากระเบื้องเคลือบสลักสีฉ่ำประดูหน้าต่างปั้นลายดอกไม้ประดับกระจก ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติ เสาเขียนลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ มีพระพุทธรูปหล่อปางปาลิไลยก์เป็นพระประธานในวิหารหลวง

พระวิหารหลวง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2380 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นพระวิหารที่สร้างได้สัดส่วนงดงาม ตัวอาคารวางรากฐานโดยไม่ได้ดอกเสาเข็ม ใช้วิธีขุดพื้นรูปสี่เหลี่ยมฐานกว้าง และใช้ไม้ซุงทั้งท่อนเรียงทับซ้อนกัน 2-3 ชั้น ลักษณะเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย หลังคามุงกระเบื้องเคลือบประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เสาเขียนหน้าบันสลักลายดอกไม้ปูนปั้นประดับกระจก ประดูหน้าต่างเป็นไม้สักแผ่นเดียวลายรดน้ำรูปทวารบาล ด้านในมีผนังเป็นลายดอกไม้ร่วง เสาภายในวิหารเขียนเป็นลายดอกไม้ หน้าพระวิหารมีซุ้มประตูปูนและคูกดาหิน ศิลปะจีนมีพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก หรือที่เรียกว่า “หลวงพ่โต” เป็นพระประธาน

โบสถ์ช่างดาครู้ส

โบสถ์ช่างดาครู้สเป็นโบสถ์ฝรั่งสีเหลืองครีม สถาปัตยกรรมแบบอิตาเลียนสมัยเรเนสซองส์ที่เรียกว่า แบบมีโอคลาสสิก ตั้งตระหง่านหันหน้าไปทางทิศเหนือออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ถูกรายล้อมไปด้วยชุมชนชาวไทยจีนที่อาศัยกันอย่างหนาแน่น แสดงถึงความเป็นมาในอดีตของชุมชนแห่งนี้ว่ามีเรื่องราวที่สนใจไม่น้อยทีเดียว ความเป็นมาของโบสถ์ช่างดาครู้สมีเรื่องราวที่ยาวนานกว่า 200 ปี โบสถ์แห่งนี้ก่อตั้งโดยบาทหลวงกอร์รี่ และชาวโปรตุเกสราว 400 คนที่เข้มาจากสงครามเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 จึงเข้ามาตั้งรกรากบริเวณนี้ และก่อสร้างโบสถ์ขึ้นมาปี พ.ศ. 2312 และตั้งชื่อว่า โบสถ์ช่างดาครู้ส มีความหมายว่า กางเขนศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากที่ดินบริเวณนี้ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2312 ซึ่งถือเป็นวันฉลองเทิดทูนไม้กางเขนของคริสต์ศาสนิกชน โบสถ์ช่างดาครู้สหลังแรกสร้างด้วยไม้ ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มาเห็นว่าโบสถ์ช่างดาครู้สท

โรคโทรมอย่างมาก จึงมีรับสั่งให้ซ่อมแซมบูรณะ คราบจนมีอายุ 65 ปี จากนั้นในปี พ.ศ. 2378 โบสถ์หลังที่สองก็สร้างเสร็จ โดยบาทหลวงปัลเลอกัว ซึ่งมีรูปทรงคล้ายศาลจีน จึงอาจเป็นที่มาของชื่อชุมชนกุฎีจีนแห่งนี้ โบสถ์หลังที่สองมีอายุถึง 78 ปี แต่ห้วงเวลาดังกล่าวได้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นภัยน้ำท่วมและไฟไหม้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2456 โบสถ์หลังที่ 3 ก็ถูกสร้างขึ้นโดยบาทหลวงกุเลียล โมกินี ดารุส ซึ่งก็คือโบสถ์ที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันนั่นเอง

โบสถ์ข้างตาคูร์ตเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ในชุมชนอย่างมาก ทุกวันทั้งเช้าและเย็นจะมีพิธีมิสซาภายในโบสถ์ พิธีมิสซาเป็นพิธีมิสซาเป็นพิธีที่สงบและศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นจึงนับได้ว่าโบสถ์ข้างตาคูร์ตที่เก่าแก่หลังนี้เป็นยึดเหนี่ยวจิตใจของคนที่นี่นับถือมาก

วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารตั้งอยู่ที่ถนนประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานครบริเวณเชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้าฝั่งธนบุรี สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) หรือสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์ใหญ่ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2371 ชาวบ้านเรียกกันว่าวัดรั้วเหล็ก เพราะมีรั้วเหล็ก ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์ใหญ่สั่งมาจากอังกฤษเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ 3 ใช้เป็นกำแพงในพระบรมราชวังแต่ไม่โปรด จึงขอรับพระราชทานมาใช้เป็นกำแพงวัดแทน โดยเอาน้ำตาลทรายน้ำหนักเท่าน้ำหนักเหล็กไปแลก รั้วเหล็กมีความสูง 3 ศอกเศษ ทำเป็นรูปอาวุธโบราณ คือ หอก ดาบ และขวาน มีลักษณะเป็นกำแพงและซุ้มประตูเล็ก ๆ เป็นตอน ๆ วัดจากมุมวิหารคดข้างอุโบสถไปจรดกำแพงประตูวัดด้านตะวันออกยาว 148 เมตร ล้อมบริเวณภูเขาจำลองอีก 2 ด้าน ด้านตะวันตกยาว 48 เมตร ด้านใต้ยาว 43 เมตร ล้อมเป็นกำแพงหน้าวัดตอนขวามือเข้ามายาว 40 เมตร ตอนซ้ายมือเข้ามายาว 20 เมตร

พระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณี คือ หลังคาเครื่องบนเป็นไม้ มีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นลายดอกพุดตาน ตัวอาคารด้านหน้าและด้านหลังมีประตูเข้าออกด้านละ 2 บาน พระประธานในพระอุโบสถหล่อในปี พ.ศ. 2371 อันเป็นที่เริ่มสร้างวัด เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 1.99 เมตร สูง 16.25 เมตร มีพระพุทธรูปลักษณะอังกะม สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ให้ช่างชาวไทยเป็นผู้หล่อ และว่าจ้างช่างญี่ปุ่นฝีมือเยี่ยมมาลงรักปิดทอง ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปองค์แรกที่น่าช่างฝีมือชาวต่างชาติมาทำการปิดทอง

พระวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคน้อยซึ่งอัญเชิญมาจากสุโขทัย ตัวพระวิหารเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี กว้าง 16.99 เมตร ยาว 20.19 เมตร เป็นวิหาร 4 ห้อง หลังคาลดหลั่น 2 ชั้น หน้าบันสลักลวดลายดอกไม้ ปิดทองประดับกระจก มีซุ้มประตู 4 ประตู

พระพุทธรูปนาคน้อย เป็นพระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัยสมัยสุโขทัย หน้าตักกว้าง 4.25 เมตร สูง 5.7 เมตร เป็นพระพุทธรูปโบราณคู่กับพระศรีศากยมุนี (พระพุทธรูปขนาดใหญ่) คือมีพระรัศมีเปลว แต่ไม่มีไรพระศก ชายผ้ารัดประคตเป็นเชี้ยวตะขอยและประทับนั่งขัดสมาธิราบ เช่นเดียวกับพระพุทธรูปชินราช จังหวัดพิษณุโลก พระพุทธรูปนาคน้อยนี้ได้อัญเชิญมาจากจังหวัดสุโขทัยมาประดิษฐานไว้ ณ พระวิหารวัดประยูรวงศาวาส เมื่อ พ.ศ. 2347

ภูเขาจำลอง (เขาเต่า) สร้างเป็นเขามอกก่อด้วยศิลาตั้งอยู่กลางสระน้ำบริเวณหน้าวัด มีศาลารายตั้งอยู่ริมสระน้ำเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และเป็นที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีบันไดขึ้นสู่ยอดเขา บนยอดเขาเป็นที่ตั้งพระสถูปหล่อด้วยทองเหลืองลงรักปิดทองสำหรับบรรจุพระพุทธรูปสำคัญไว้ข้างใน สระน้ำที่ล้อมรอบภูเขาจำลองเต็มไปด้วยเต่าและตะพาบน้ำ

วัดบุปผารามวรวิหาร

เป็นวัดที่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้างอยู่กลางสวนแต่เดิมชาวบ้านเรียกว่า วัดดอกไม้ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทรภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาราชบุรุษ ซึ่งเป็นมารดาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้ปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้าน ต่อมาตอนปลายรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เมื่อครั้งเป็นจมื่นไวยวรนาถ ได้ชักชวนน้องชายต่างมารดา คือเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค) ซึ่งในครั้งนั้นยังเป็นจมื่นราชามาตร่วมปฏิสังขรณ์วัดดอกไม้แห่งนี้ การปฏิสังขรณ์ในครั้งนั้นเท่ากับการสร้างวัดใหม่ทั้งวัด เพราะสภาพเดิมทรุดโทรมมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงช่วยในการบูรณะพระอุโบสถด้วย แล้วพระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดบุปผาราม พระองค์โปรดในการเสด็จพระราชดำเนินมาวัดนี้เพื่อทรงตรวจตราและทรงสั่งสอนพระสงฆ์ซึ่งได้พระราชทานและจำพรรษาในวัดนี้ จากนั้นเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) ได้บูรณปฏิสังขรณ์ต่อมา ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดบุปผารามถูกระเบิดทำลาย พระอุโบสถชำรุดยากแก่การซ่อมแซมพระธรรมวราลังการ (กล่อม อนุภาสเถร) เจ้าอาวาสวัดบุปผารามได้ดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ แต่ยังคงรักษารูป

แบบเดิมของพระอุโบสถไว้ ส่วนพระวิหารและกุฏิสงฆ์ บางหลังยังเป็นของเดิมที่มีมาพร้อมกับการสร้างวัด

พระอุโบสถหลังเดิมประสบภัยทางอากาศในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้น พระธรรมวราลังการ (กล่อม อนุภาสเถร) เจ้าอาวาสวัดบุปผาราม ได้ดำเนินการสร้างพระอุโบสถใหม่แทนพระอุโบสถเดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินจำนวน 1,000 บาท เพื่อเป็นการเริ่มต้นในการก่อสร้าง เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2492 โดยมีหลวงวิศาลศิลปกรรมเป็นผู้ออกแบบพระอุโบสถ ต่อมาเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในพิธีผูกพัทธสีมา พระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่นี้ได้พยายามจำลองแบบพระอุโบสถเดิม เช่น บานประตูหน้าต่างซึ่งจำลองลายแกะสลักของเดิมที่ยังคงเหลือจากการถูกระเบิดทำลาย 1 ช่อง การจำลองนี้ได้จำลองเป็นลายสลักคุณด้วยทองแดงและลงรักปิดทองทำด้วยมือ ไม่ทำแบบหล่อ เพื่อให้มีความอ่อนช้อยลึกล้ำทำด้วยไม้ไผ่หางดงามเสมอของเดิมมากที่สุด พื้นเป็นลายพุดตาน หมายถึงตระกูลขุนนาง ช่วงบนของพื้นเป็นตราลายพิชัยมงกุฎ หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงกลางเป็นลายดอกบัวแก้ว หมายถึง สมเด็จพระยาบรมมหาราชบุรุษวงศ์

พระวิหาร เป็นปูชนียสถานเก่าแก่ของเดิมเป็นสถาปัตยกรรมแบบทรงจีนผสมไทยตามพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซ่อฟ้าเป็นรูปครุฑ หางหงส์เป็นรูนก หน้าบันเป็นลายเครือดอกไม้ มีตราสุริยมณฑลประดิษฐานกลางหน้าบัน ฝาผนังภายในมีภาพจิตรกรรมเรื่องพระพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงนิพพาน รวมทั้งตอนถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระและแบ่งปันพระบรมสารีริกธาตุ ฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพจิตรกรรมเรื่องพระเจ้าสิบชาติช่องละหนึ่งพระชาติ ที่กรอบประตูและกรอบหน้าต่างมีโคลงสุภาษิตโลกนิติ 28 บท สำหรับพระพุทธรูปแบบพระพุทธรูปชินราช ฝาผนังด้านหลังของพระประธานเป็นภาพจิตรกรรมปางเสด็จลงจากดาวดึงส์พร้อมทั้งทรงเปิดโลกขณะเสด็จลงที่ประตูสังกัสนคร

ศาลสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ เรียกสั้น ๆ ว่า ศาลาสมเด็จพระฯ เป็นศาลาการเปรียญนอกประตูระสังค์ เจ้าจอมเทียนในรัชกาลที่ 5 สร้างอุทิศแด่สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2501 ภายในมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปชินราชแบบจำลองซึ่งเป็นเจ้าจอมในสมัยรัชกาลที่ 5 สร้างไว้

มัสยิดบางหลวง มัสยิดก่ออิฐถือปูนแห่งเดียวในโลกที่เป็นทรงไทย

เมื่อถามถึงรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมของ “มัสยิด” ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของพี่น้องชาวมุสลิม ในภาพที่เคยผ่านตาหรือในความทรงจำของหลาย ๆ คน คงจะเป็นอาคารรูปโดมสีเขียว มีหอคอย มีสัญลักษณ์ดาวเดือนเด่นเป็นสง่า แต่ที่ “คลองบางกอกใหญ่” หรือในอีกชื่อว่า “คลองบางหลวง” นั้น กลับมีมัสยิดแห่งหนึ่งที่ดูจะแปลกไปจากมัสยิดอื่นทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นมัสยิดทรงไทย ที่ผสมกลมกลืนศิลปะของไทย จีน และฝรั่ง มัสยิดบางหลวงได้ผ่านยุคสมัย ผ่านร้อน ผ่านหนาว ผ่านฝน มากกว่า 200 ปี และได้ร้อยเชื่อมเรื่องราวของผู้คนและกาลเวลาเข้าด้วยกัน โดยไม่มีสิ่งใดจะมาขัดคั่น แม้ปัจจุบันก็ยังดำรงอยู่เป็นศูนย์รวมของจิตวิญญาณแห่งสัจปุรุष สะท้อนศรัทธาตั้งมั่นแห่งพระผู้เป็นเจ้า และหากพูดถึงมัสยิดบางหลวง ก็ไม่อาจที่จะไม่พูดถึงชุมชน คลองบางหลวง ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในชุมชนเก่าแก่ ที่ชาวไทยมุสลิมกลุ่มใหญ่มารวมตัวกันอยู่บริเวณปากคลองบางหลวง (ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่) โดยชุมชนมุสลิมที่นี่ได้ก่อร่างสร้างชุมชนมาพร้อม ๆ กับการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์มีบรรพบุรุษของชาวชุมชนเป็นแขกจาม (ชาวมุสลิมจากอาณาจักรจัมปาในเขมร ที่เข้ามาเป็นกองอาสาจาม) และแขกแพ (ปลุกแพอยู่) ที่อพยพมาจากอยุธยาเมื่อคราวกรุงแตก ครั้นเมื่อตั้งถิ่นฐานฝั่งรกรากเป็นชุมชน ก็ย่อมต้องมีสถานที่ประชุมทำศาสนกิจ นั่นก็คือมัสยิดชาวมุสลิมถือว่ามัสยิดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่รวมจิตวิญญาณของมุสลิมกับพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นก่อนเข้ามัสยิดจึงต้องชำระทั้งจิตใจและร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ ด้านหน้าบันไดก่อนจะขึ้นไปยังมัสยิด จะสังเกตเห็นป้ายเล็ก ๆ บอกข้อห้ามไม่ให้ชาย-หญิงที่นุ่งกางเกงขาสั้น และหญิงที่มีประจำเดือนเข้าไปภายใน เพราะถือว่าเป็นเลือดที่ไม่สะอาด เมื่อหญิงนั้นพ้นการมีประจำเดือน 7 วันแล้วจึงเข้าไปได้ เพื่อให้สะอาดจริง ๆ ซึ่งก็ต้องมีข้อกำหนดนี้ขึ้น คงไม่ใช่เพียงมัสยิดเท่านั้น แม้แต่วัด วิหาร พระธาตุ ที่ถือกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คนที่เข้าไปก็ต้องให้ความเคารพและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เกียรติกับสถานที่ แต่ก็น่าแปลกที่อยู่ ๆ เจ๊ระเบียบรัตนก็ออกมาโวยวายในจาริตประเพณีที่ปฏิบัติกันมานับร้อย ๆ ปีก่อนที่จะโดนยำละ

เอกลักษณ์ 3 ชาติ ผสานเป็นหนึ่งเดียว

มัสยิดบางหลวง มีหน้าบันหน้า-หลังประดับด้วยปูนปั้นลายศิลปะ 3 ชนิด คือ ที่กรอบหน้าบัน เป็นเครื่องลายของ ประดับห้ามลายไวนันชอด เป็นศิลปะไทย ส่วนในหน้าบัน เป็นปูนปั้นลายก้านแย่งโบฝรั่งเศส เป็นศิลปะฝรั่ง และที่ส่วนดอกไม้ เป็นดอกเมตาล เป็นศิลปะจีน ลายศิลปะ 3 ชาตินี้ ได้นำมาประดับที่กรอบประตูและหน้าต่าง ทุกบานของมัสยิด ในส่วนตัวอาคารที่เป็นปูน ทาสีขาวทั้งหมด ส่วนที่เป็นไม้จึงสีเขียว จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “กุฎีขาว” (คำว่า กุฎี ถูกนำมาใช้เรียกศาสนสถานของมุสลิมมาแต่สมัยอยุธยา แต่เมื่อได้มีการประกาศใช้

พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 ได้เปลี่ยนคำเรียกเป็นมัสยิด) ขณะเดียวกัน ท่านโต๊ะพิมเสนได้ขอซื้อพระตำหนักวังหน้าเก่ามาทำเป็นศาลามัสยิดขึ้น 1 หลัง เป็นไม้ทั้งหลังและเป็นทรงไทยเช่นเดียวกัน แม้ตัวอาคารจะเป็นทรงไทย ซึ่งนับว่าเป็น “มัสยิดก่ออิฐถือปูนแห่งเดียวในโลกที่เป็นทรงไทย” แต่ผู้สร้างก็ได้บรรจุหลักการสำคัญของศาสนาอิสลามไว้ คือ มี มิมบร (แท่นแสดงธรรม คล้ายธรรมาส์ของพระภิกษุ) มิหรอบ (ที่ละหมาดของอิหม่าม) โครงสร้างภายในก็เป็น พื้นราบ สะอาดปราศจากรูปเคารพ มีเสาค้ำยันพาไล จำนวน 30 ต้น เท่ากับบทบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอาน ที่มี 30 บท และห้องละหมาดมี 12 หน้าต่าง 1 ประตู รวม 13 ช่อง เท่ากับจำนวนรูกุ่น หรือกฐนละหมาด 13 ชื่อ

30 ปีถัดมา มิมบรเก่าในมัสยิดชำรุดลง เจ้าสาวพุก พ่อค้าจีนมุสลิม (ต้นตระกูลพุกภิญโญ) ได้ทำการก่อสร้างมิมบรและมิหรอบขึ้นใหม่เป็นซุ้มทรงวิมาน ก่ออิฐถือปูนปิดทองผสมผสานด้วยลวดลายปูนปั้นของศิลปะ 3 ประกอบด้วย ฐานเสา เป็นปูนปั้นลวดลายไทย เกี่ยวกระหวัดด้วยกิ่งใบฝรั่งเทศและดอกเมื่อดาลของจีน ตลอดตัวเสาประดับกระจกสีลายไทย เป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายรักร้อย และลายแก้วชิงดวง ส่วนด้านบนเป็นทรงวิมาน 3 ยอด สอดแทรกด้วยลวดลาย ก้านใบฝรั่งเทศและดอกเมื่อดาลของจีน เต็มทั้ง 3 ยอด ตลอดทั้งซุ้มประดับด้วยกระจกหลากสี พร้อมกับได้แกะสลักแผ่นไม้เป็นอักษรอาหรับนูนลอยเป็นชื่อ อัลเลาะห์ นบีมุฮัมมัด บุคคลสำคัญของศาสนา บทอังกูรอันที่สำคัญติดตั้งไว้ภายในซุ้มแปลก...แต่ไม่แตกต่างไม่ได้มีข้อบัญญัติใดว่าสัญลักษณ์ของมัสยิดจะต้องเป็นรูปโดม หรือเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่สิ่งที่เป็นข้อกำหนดว่ามัสยิดทุกแห่งต้องมี คือ มิหรอบ มิมบร และพื้นราบ สะอาด เพื่อเป็นสถานที่ให้มุสลิมได้ทำการละหมาด โดยหันหน้าไปทางเมืองเมกกะประเทศซาอุดีอาระเบีย

ดังนั้นการที่มัสยิดบางหลวงมีลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปะหลายชาติมาผสมผสานกัน จึงเป็นสิ่งสะท้อนบอกถึงความเป็นมาของมัสยิด บอกถึงภูมิปัญญาและความสามารถด้านช่างฝีมือของบรรพบุรุษของชาวมุสลิม เพราะหากย้อนไปในอดีต จะเห็นว่ามีชาวต่างชาติจากหลากหลายประเทศเข้ามาทั้งรับใช้ในราชสำนักและทำการค้าขาย วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงซึมซับและหลอมรวมกันโดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาแบ่งกัน

ขนมฝรั่งกุฎีจีน

เมื่อเอ่ยถึง กุฎีจีน และโบสถ์ซางตาครู้สแล้ว คนส่วนใหญ่จะนึกถึง ขนมฝรั่งควบคู่ไปกับชาวโปรตุเกส เพราะขนมฝรั่งได้มีคำคล้องจองทำนองเชิญชวนของแม่ค้าขายขนมสมัยก่อนว่า ซ้ออ้อยจีนบางใหญ่ อ้อยไทยบางโคกวัด ข้าวหลามตัดต้องวัดระฆัง ขนมฝรั่งกุฎีจีน

แม่เอี้ย และสำหรับชาวโปรตุเกส นั้นเล่าเป็นที่แน่นอนว่า เคยมีชาวโปรตุเกสพำนักอยู่ในบริเวณ ภูเก็ตนับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และสืบเชื้อสายมาจนปัจจุบัน ชาวภูเก็ตรุ่นก่อนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สำหรับแม่บ้านก็หารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากการทำอาหารและขนมขาย เพราะมีฝีมือ และได้รับการถ่ายทอดวิธีการปรุงอาหารหลายชนิดที่แปลกไปจากท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น ขนมฝรั่ง มีหลายเจ้าที่มีรสอร่อยจนลือชื่อ ได้แก่ ขนมฝรั่งบ้านแม่เปา หลังวัดช้างตากูรส แม่ตำรวมอยู่ปากคลองภูเก็ต และแม่แหม ซึ่งขายดีจนทำส่งพ่อค้าที่มารอรับถึงหน้าบ้านไม่ทัน นอกจากนี้ยังมีขนมปุดรัง บ้างก็เรียก กุสรัง (เล่ากันว่าเดิมน่าจะชื่อตรุษฝรั่ง เพราะมีทำกันเฉพาะช่วงคริสมาส) มีขนมบ้าบิ่น หวานมันอร่อยมาก กะละแมขายขึ้น เป็นต้น กรรมวิธีในการทำขนมฝรั่งภูเก็ตรุ่นก่อนโดยการตีไข่กับน้ำตาลให้ขึ้นฟู นำมาผสมแป้งเล็กน้อยไม่ใสสี ไม่ใส่สารกันบูด จากนั้นนำมาหยอดใส่แม่พิมพ์ แล้วอบด้วยเตาอบแบบโบราณ เตาอบโบราณนี้ไม่มีขายทั่วไปตามท้องตลาด ผู้ทำขนมจะต้องเป็นผู้ก่อเตาเอง การอบด้วยเตาแบบนี้จะทำให้ขนมมีลักษณะกรอบนอกนุ่มในและทำให้ขนมมีความหอม ขนมฝรั่งบ้านแม่เปา ได้รับการสืบทอดการทำขนมฝรั่งมาเป็นเวลายาวนาน และได้สืบทอดต่อไปให้ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในสมัยบาทหลวงกอร์รี่ มีแม่หม้าย (สามีตาย) ชาวโปรตุเกสเข้ามาเมืองไทยโดยมาอยู่ที่ภูเก็ต มีลูกติดมา 2 คน คนใจเป็นผู้หญิงมีชื่อไทยว่าเพื่อน คนเล็ก ชื่อ son ภายหลังมาอยู่เมืองไทยจึงเรียกชื่อว่า สัน นามสกุล BENEDICT (เบเนดิกต์) แปลเป็นไทยว่าอวยพร ต่อมาได้เปลี่ยนนามสกุลเป็นภาษาไทยว่าประสาทร และได้ทำขนมต่าง ๆ ซึ่งนำสูตรการทำมาจากโปรตุเกส เช่น ขนมฝรั่ง, ขนมหน้านวล, ขนมบ้าบิ่น, ขนมกุสรัง เป็นต้น ต่อมาลูกชายคนเล็กที่ชื่อ สัน มาได้ภรรยาเป็นคนไทยซึ่งอยู่ที่ภูเก็ตรุ่นนี้เอง ชื่อสนธิ และคุณสนธิได้เรียนการทำขนมต่าง ๆ จากแม่ของสามี (แม่หม้ายชาวโปรตุเกส) แม่เปาได้รับสืบทอดการทำขนมต่าง ๆ มาจากย่าสนธิ ต่อมาได้แต่งงานกับคุณสิริ มณีประสิทธิ์ และได้รับสืบทอดให้ลูกหลานต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนภูเก็ต

ลงเรือที่ท่าวัดประดิษฐาราม ล่องเรือชมธรรมชาติ ความเป็นอยู่ของชุมชน ตามใน คลองบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวง

ขึ้นฝั่งสัมผัสวิถีชีวิตเริ่มจาก โบสถ์ช้างตากูรส คำว่าช้างตากูรสในภาษาโปรตุเกสหมายถึง ทางเขนศักดิ์สิทธิ์ โบสถ์แห่งนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่พระราชทานจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ลักษณะของอาคารจะเป็นแบบผสมผสาน และที่โดดเด่นที่สุดเห็นจะเป็นหอคอยทรงโดมที่มีความงดงาม ภายในโบสถ์ยังตกแต่งด้วยกระจกหลากสีสันถึง 39 บาน ซึ่งกระจกทุกบานผลิตที่ประเทศฝรั่งเศสและส่งตรงมายังโบสถ์แห่งนี้โดยเฉพาะ และยังเป็นวัดคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกแห่งแรกในฝั่งธนฯอีกด้วย

แะชมการทำและชิมขนมที่ บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกตามฝรั่งชาวโปรตุเกสผู้นำวัฒนธรรมเรื่องอาหารโดยเฉพาะขนมหวานมาเผยแพร่ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ปัจจุบันบ้านที่ทำขนมฝรั่งกุฎีจีนเริ่มลดน้อยลง มีเพียง 2 หลัง

ไหว้เจ้าแม่กวนอิมที่ ศาลเจ้าเกียนอันเกง หรือศาลเจ้าแม่กวนอิมเป็นศาลเจ้าของชาวจีนฮกเกี้ยน สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ด้วยสถาปัตยกรรมจีนในสมัยราชวงศ์ชิง เพื่อประดิษฐานองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมตั้งอยู่ตรงบริเวณคลองกุฎีจีน มีจิตรกรรมฝาผนังที่หาไม่ได้อีกและ มีเครื่องตกแต่งอันวิจิตรด้วยไม้แกะสลักอย่างงดงามบนหลังคา

นมัสการหลวงพ่อดโต วัดกัลยาณมิตร พระอารามหลวงขนาดใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา สถาปัตยกรรมไทยผสมจีนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ด้วยความทรงคุณค่าของวัดแห่งนี้ กรมศิลปากรจึงได้ขึ้นทะเบียนวัดกัลยาณมิตรให้เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อปี พ.ศ. 2492 มีพระขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ คือ หลวงพ่อดโต หรือ พระพุทธไตรรัตนนายก

ชม มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) มัสยิดก่ออิฐถือปูนแห่งเดียวในโลกที่สร้างในลักษณะโบสถ์เป็นทรงไทย มีเอกลักษณ์ 3 ชาติ ที่ผสมกลมกลืนศิลปะของไทย จีน และฝรั่ง มาผสานเป็นหนึ่งเดียว งดงามและลงตัว มีหน้าบันหน้า-หลังประดับด้วยปูนปั้นลายศิลปะ 3 ชนิด คือ ที่กรอบหน้าบัน เป็นเครื่องลายของ ประดับห้ามลายไวนยชอด เป็นศิลปะไทย ส่วนในหน้าบัน เป็นปูนปั้นลายก้านแย่งใบฝรั่งเทศ เป็นศิลปะฝรั่ง และที่ส่วนดอกไม้ เป็นดอกเมตาล เป็นศิลปะจีน ลายศิลปะ 3 ชาตินี้ ได้นำมาประดับที่กรอบประตูและหน้าต่าง ทุกบานของมัสยิด

สถานที่สุดท้ายสัมผัสกับอีกอารยธรรม คือ วัดมอญ หรือวัดประดิษฐาราม วัดแห่งนี้เป็นจุดที่ลงเรือก่อนจะล่องเรือไปในแม่น้ำเจ้าพระยา จุดที่สังเกตได้ว่าวัดแห่งนี้เป็นวัดของชาวมอญ ก็คือเสาหงส์ที่ตั้งอยู่บริเวณริมรั้วของวัด ถ้าวัดไหนมีเสาหงส์ตั้งอยู่นั้นก็แสดงว่าวัดแห่งนั้นเป็นวัดมอญ และที่เด่นไม่แพ้กันอีกอย่าง คือ เจดีย์คู่ทรงมอญ ซึ่งจะประดิษฐานอยู่หน้าวัดใกล้ๆกับประตูวัด รูปร่างของเจดีย์คู่ทรงมอญนี้มีฐานเหลี่ยมและมีฉัตรอยู่ด้านบนสุดของเจดีย์

ชุมชนเกษตรอินทรีย์

ประวัติความเป็นมาของชุมชนเกษตรอินทรีย์

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุด้กัว หรือ ย่านลำไทร เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร อดีตที่กล่าวถึง “ดินสะดือ” ไม้ใหญ่ที่ยืนท่ามกลางความโดดเด่นของพื้นที่แห่งนี้ที่ยังไม่มีผู้ใดเดินทางมาถึง แต่มีได้หมายความว่าไม่มีไม้อื่นขึ้นในพื้นที่นี้แต่อย่างใด แต่

ยังมีต้นไทร ไม้ใหญ่เช่นกันที่ขึ้นหนาทึบในละแวกกลุ่มน้ำที่แห่งนี้ด้วย จนเป็นที่โจทยานของ ผู้คนที่เดินทางมาพบเห็นหรืออยู่อาศัยจึงมีสมญานามว่า “ลำไทร”

ลำไทร เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นและก่อตั้งมาราว 140 ปี โดยในอดีตมีนาย อิบรอฮิม นางซานี บิดิล และสองสามีภรรยาได้เข้ามาดำรงชีวิตและอยู่อาศัยเรื่อยมา โดยทั้งคู่มิ บุตรชาย และหญิงทั้งหมด 9 คน ได้เป็นกำลังหลักให้คุณพ่อคุณแม่ มีเรี่ยวแรงที่จะหอบนำพา ชีวิตทั้งครอบครัวไปสู่ความสุขอรรถภาพของตนเองท่ามกลางความวิเวกวังเวงห่างไกลจากผู้คน และสิ่งอื่น ๆ ทั้งปวง เหตุการณ์ทั้งหลายที่ผ่านมา ณ วันนี้ หมู่บ้านลำไทรกลับกลายเป็นที่ค้นพบสัจ ธรรมในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ด้วยกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากฐานผู้รู้ ณ จนถึงปัจจุบันของเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

หมู่บ้านลำไทร เป็นหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งย่านชานเมืองหลวงของ กรุงเทพมหานคร น้อยคนที่จะรู้จักหมู่บ้านนี้ เว้นแต่เพียงคนในพื้นที่ในเขตหนองจอกเท่านั้นที่ แวะเวียนเข้าไปรับจ้างเกี่ยวข้าว หาปลา รับจ้างอื่น ๆ โดยทั่วไปในช่วงแรก ๆ เพราะพื้นที่เป็น ชนบท สาธารณูปโภคทุกชนิด เข้าไม่ถึงหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านอยู่กันตามลำพังโดดเดี่ยว แต่เอาชีวิต อยู่รอดมาไม่น้อยกว่า 130 ปี ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ความขยันขันแข็ง การรู้จักอดออมการต่อสู้ การดิ้นรน จึงทำให้หมู่บ้านลำไทรแห่งนี้กลับกลายเป็นที่โจทยานและกล่าวถึงในวงการต่าง ๆ ส่วนราชการจะหยิบยื่นนำสู่การยกย่องเชิดชูเกียรติว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนดีเด่น ทำให้ กลายเป็นกรณีศึกษาชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชุมชน ที่มีความสง่างาม สมยานามว่า ชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาดีกว่า นั่นหมายถึง แผ่นดินที่อุดม สมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทั้งในน้ำและบนบก

หมู่บ้านลำไทรตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 5 ตำบลโคกแฝด อำเภอหนองจอก จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ขนาด 2000 ไร่ คำว่า “ลำไทร” เป็นชื่อเรียกของชาวบ้านที่มี ลักษณะตามบริบททางสังคม กล่าวคือ ลำ คือ ลำน้ำที่ไหลคดเคี้ยวไปตามร่องน้ำธรรมชาติ

ไทร คือ ชื่อต้นไม้ชนิดที่ชอบขึ้นตามริมขอบคันคูน้ำ เป็นตระกูลไม้ใหญ่ แผ่ กิ่งก้านสาขามีอายุยาวนาน ลำไทรจึงเป็นลำน้ำที่มีต้นไม้อุดมปกคลุมหนาทึบบนพื้นที่ตามร่องน้ำ ธรรมชาติ อย่างเช่นลำไทรแห่งนี้ เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านตามระเบียบการปกครองของ กระทรวงมหาดไทย จึงได้นำชื่อของคุณลักษณะของท้องถิ่นมาตั้งชื่อเป็นชื่อหมู่บ้านที่เรียกกันมา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ปัจจุบันนี้จะเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นย่านแล้วก็ตาม ก็ยังเรียกว่า ลำ

ไทร ไว้ต่อท้ายชื่อของชุมชนแห่งนี้ไว้ด้วยว่า “ชุมชนแผ่นดินทองเคยรุดตักว่า ลำไทร” เพื่อสื่อความหมายว่าที่นี่ คือ หมู่บ้านลำไทรเดิมนั่นเอง

ลักษณะของชุมชน

ชุมชนมีลักษณะของวิถีชีวิต วิถีชีวิต คือ แผนการดำเนินชีวิตเป็นแผนผังของชุมชน ภายในชุมชนจะเป็นลักษณะของการเรียนรู้ การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ชุมชนแผ่นดินทองเคยรุดตักว่าหรือว่าชุมชนลำไทร ชาวบ้านในชุมชนเป็นชาวมุสลิม 95% และชาวไทยพุทธ 5% ที่สามารถอยู่อาศัยร่วมกันได้อย่างลงตัว ภายในชุมชนจะมีการจัดการท่องเที่ยวโดยการปั่นจักรยานทุกเช้าประมาณ 10 กิโลเมตร รอบบริเวณจะประกอบไปด้วย ท้องนา ท้องไร่ ท้องสวน ของชาวบ้านเป็นการใช้ประชาชนในชุมชนเรียนรู้ไปในตัว ในชุมชนมี 12 กลุ่มบ้าน แต่ละกลุ่มนั้นจะมีลักษณะการอาศัยที่คล้ายคลึงกัน แต่ละกลุ่มจะมี 12-20 หลังคาเรือน ไม่เท่านั้น นอกจากกลุ่มบ้าน ก็ยังมีพื้นที่เป็นแหล่งกรณีศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งมี 7 แหล่งการเรียนรู้ คือ

- แหล่งการเรียนรู้ที่ 1 พลังงานทดแทนและการผลิตไบโอดีเซล การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ
ซึ่งเป็นพื้นที่รวบรวมข้อมูลทางวิชาการ การประชุม อบรม และสัมมนา อีกทั้งบริเวณศูนย์บริการฯ นี้ยังมีเครื่องผลิตไบโอดีเซลยี่ห้อขนาด 100 ลิตร/วัน อีกด้วย “แปรรูปอาหาร” เป็นส่วนที่นำเอาผลิตภัณฑ์เกษตรในย่านมาแปรรูปเพื่อการถนอมอาหาร เช่น น้ำกล้วยมาทำกล้วยฉาบ เป็นต้น
- แหล่งการเรียนรู้ที่ 2 เกษตรแบบผสมผสาน การผลิตชีวภาพเพื่อชีวิตและสังคม
“บ้านพอเพียง” ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตที่ใช้การเกษตรแบบผสมผสาน ควบคู่กับการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพอย่างเหมาะสม
- แหล่งการเรียนรู้ที่ 3 การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจและสัตว์สวยงามชนิดต่าง ๆ
“ลำไทรฟาร์ม” บ้านที่เน้นการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยสัตว์ที่โดดเด่นก็คือหงส์ดำ นอกจากนั้นก็ยังมีหงส์ขาว เป็ดแมนดาริน นกสวยงาม และไก่ต่าง ๆ
- แหล่งการเรียนรู้ที่ 4 ดันไม้กับบ้าน

ซึ่งเป็นการศึกษาด้านไม้ที่มีความสัมพันธ์กับบ้าน และมีการปลูกสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ภายในบ้าน เพื่อใช้แทนยาแผนปัจจุบัน และยังเป็นแหล่งศึกษาสมุนไพรไทยอีกด้วย

- แหล่งการเรียนรู้ที่ 5 ชีวภาพเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม การผลิตน้ำส้มควันไม้ กิจกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเองและพึ่งพิงธรรมชาติ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการผลิตสารชีวภาพแทนสารเคมีในการปราบศัตรูพืชในสวนไร่นา
- แหล่งการเรียนรู้ที่ 6 พิพิธภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชุมชน เป็นแหล่งที่สะท้อนถึงความเป็นอยู่ของชาวย่านที่ใช้ประกอบอาชีพและอยู่อาศัยในครอบครัวมาตั้งแต่อดีต ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีความเก่าแก่มาก ตั้งแต่สมัยโบราณ
- แหล่งการเรียนรู้ที่ 7 โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

1. สวนหนองจอก –ก่อสร้างสวนหนองจอกเพื่อน้อมเกล้าถวายเป็นราชสักการะเฉลิมพระชนมพรรษา 60 พรรษา
2. ท่าเทียบเรือขาวนายเลิศ – เป็นท่าเรือเก่าแก่อยู่ริมคลองแสนแสบบริเวณตลาดหนองจอก ปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้ว ในอดีตเป็นสถานีปลายทางท่าเทียบเรือขาวนายเลิศ
3. ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแขวงหนองจอก – แขวงหนองจอกเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร หรือจุดสาธิตการเรียนรู้ด้านประมง
4. วัดนักบุญเทเรซ่า – ตั้งอยู่เลขที่ 63 หมู่ 4 ถนนสังฆสันติสุข แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
5. วัดหนองจอก – ตั้งอยู่เลขที่ 18 ถนนบุรีรัมย์ติดกับหมู่ที่ 2 แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เป็นวัดราษฎร์
6. เกษตรอินทร์สวนกล้วยไม้ – ถนนคลองสิบ หมู่ 6 แขวงคลองสิบ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เป็นวัดราษฎร์
7. ตลาดผู้ฝ่งเหนือ – เป็นตลาดเก่าอายุมากกว่าร้อยปี ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบตรงช่วงโค้งของคลองคอบ้านคู่ เรียกตลาดนี้ว่าตลาดสะพานเด่น

8. ฟาร์มนมแพะ – ชมวิธีการรีดนมและการเลี้ยงแพะที่คำนึงถึงความสะดวก สุขลักษณะ รวมทั้งความน่ารักแสนรู้ของแพะสีขาวนวลในฟาร์ม พร้อมชมนมแพะสดจากฟาร์ม

สินค้าเกษตรอินทรีย์

1. หมวกพัด

หมวกอเนกประสงค์ใช้สวมใส่กันแดดหรือเก็บพับเป็นพัดได้ เป็นสินค้าสุด ยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2. ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนหางไก่

งานหัตถกรรมที่สร้างสรรค์จากต้นโสนหางไก่

3. ผลิตภัณฑ์จากไม้เขียนลายน้ำทอง

มีผลิตภัณฑ์หลายชนิดที่ทำจากไม้สัก ไม้สน ไม้ยางพารา กะลามะพร้าว เป็นต้น แล้วนำมาวาดลวดลาย ด้วยสีน้ำทอง

4. ภาพพิมพ์หนังใหญ่

เป็นภาพของหนังใหญ่ผลิตบนแผ่นไม้ใส่กรอบ

5. ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

ของใช้ส่วนตัวและของใช้ภายในบ้าน เช่น การบูรหอม ครีมอาบน้ำขมิ้น เป็นต้น

สินค้าเศรษฐกิจของชุมชน

สัตว์เศรษฐกิจ

1. หงส์ดำ เป็นสัตว์ที่มีการจำหน่ายมากที่สุดในย่านเนื่องจากเป็นสัตว์ที่ไม่มีขายตามท้องตลาด และผู้ที่ซื้อส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เป็นสัตว์เลี้ยงตามบ้านเพื่อความสวยงาม ราคาอยู่ละประมาณ 8,000 บาท

2. นกแก้วมาคอว์ เป็นสัตว์อีกสายพันธุ์ที่มีการจำหน่ายสูงอีกหนึ่งชนิด เพราะมีความสวยงาม และเป็นสัตว์ที่ฉลาดอีกด้วย ถ้าเป็นชนิดที่ยังไม่ถึงอายุผสมพันธุ์ขายตัวละประมาณ 45,000 บาทขึ้นไป แต่ถ้าผสมพันธุ์ได้แล้วจะขายตัวละ 90,000-1500,000 บาท

3. นกเป็ดน้ำเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อความสวยงามคู่ละประมาณ 8,000-9,000 บาท

4. นกแก้วชนิดต่าง ๆ เป็นชนิดเล็กที่เลี้ยงกันตามบ้านทั่วไป ราคาประมาณ 2,500-10,000 บาท

5. นกกระเรียน เป็นนกที่ไม่มีอยู่แล้วในประเทศไทย ที่นี้จะผสมพันธุ์ขาย เพื่อให้หน่วยงานที่ต้องการนำไป เผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้ชม และทำการวิจัยขยายพันธุ์ต่อไป พ่อพันธุ์แม่พันธุ์ได้มาจากประเทศเวียดนาม

พืชเศรษฐกิจของชุมชน

1. กล้วยไม้ เป็นพืชที่มีการเลี้ยงเพาะขยายพันธุ์ และจัดจำหน่ายให้กับบุคคลที่ต้องการ
2. กล้วย ที่มีกล้วยกว่า 100 สายพันธุ์
3. แก้วมังกร ที่ย่านนี้มีแก้วมังกร 3 สายพันธุ์ และผลิตสายพันธุ์เพิ่ม เพื่อให้เกิดสายพันธุ์ใหม่ๆ ที่ท้องตลาดไม่มี
4. มะม่วงน้ำดอกไม้สีทอง เป็นมะม่วงที่มีการปลูกกันน้อยมาก จึงทำให้สามารถหาซื้อมะม่วงพันธุ์นี้ได้จากที่นี่

ชุมชนท้องถิ่น

ลักษณะชุมชน

ตลาดน้ำตลิ่งชันได้ถูกจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2530 ตามนโยบายของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น เนื่องจากสภาพทางกายภาพของเขตตลิ่งชันสมัยนั้น ลักษณะเหมือนเกาะมีคลองล้อมรอบเกือบทุกด้าน อันได้แก่

ทิศเหนือ จดเขต จังหวัดนนทบุรี มีคลองขุดมหาสวัสดิ์กั้น
 ทิศตะวันออกจดเขต บางกอกน้อย มีคลองบางกอกน้อยและคลองชักพระกั้น
 ทิศตะวันตก จดเขต จังหวัดนครปฐม มีคลองขุดทวีวัฒนา
 ทิศใต้ จดเขต ภาษีเจริญ มีคลองบางเชือกหนังกั้น

แต่ปัจจุบันมีการแบ่งพื้นที่การปกครองทางด้านตะวันตก จึงเชื่อมต่อกับเขตทวีวัฒนา โดยแบ่งเขตที่ถนนกาญจนาภิเษก (วงแหวนตะวันตก) คูคลองในพื้นที่ตลิ่งชันสมัยนั้น มีสภาพเป็นธรรมชาติใสสะอาดมีมากกว่า 20 สาย สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาลทำให้ผลิตผล

ทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพท้องถิ่นได้ผลดี ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ใช้สายนํ้าลำคลอง ในการขนส่งและค้าขายผลิตผลการเกษตรต่าง ๆ ของตัวเอง

ในอดีตตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา คลังชั้น-บางระมาด เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่นํ้า เจ้าพระยา (สายเก่า) ปัจจุบันคือคลองชักพระ ตรงบริเวณปากคลองบางระมาดมีตลาดนํ้าแท้ ๆ คือ การค้าขายโดยใช้เรือ ชาวบ้านส่วนมากเป็นชาวสวนจะนำผลผลิตทางการเกษตรล่องเรือมา ค้าขาย มีชาวจีนขายหมูและก๊วยเตี๋ย คนมอญล่องเรือมาจากบางกระดี่ นำหม้อ ไห โอ่งนํ้า มา ขาย เป็นต้น ทั้งหมดจะมารวมกันพายเรือค้าขายในช่วงเช้า ชาวบ้านที่มาจับจ่ายสินค้ามีทั้งมาทางบกและทางเรือ พอสาย ๆ ตลาดวาย ผู้ค้ารายใดมีสินค้าเหลือก็จะแลกเปลี่ยนสินค้ากัน จึงได้ชื่อว่า ตลาดนํ้าพายเรือค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าหรือ อีกนัยหนึ่งเรียกว่าตลาดเรือปากคลองบางระ

นับว่าตลาดนํ้าคลังชั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ที่ ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมากพอสมควร เนื่องจากสภาพทาง กายภาพของตลาดนํ้าในปัจจุบันไม่สามารถจะขยายให้กว้างขวางออกไปได้ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใน นํ้าและบนบก แต่ถึงกระนั้นประชาคมตลาดนํ้าคลังชั้น ก็มีแนวคิดจะพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดความ สะดวก ปลอดภัย เพื่อให้นักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด บำรุงรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและ วัฒนธรรมให้คงอยู่ไม่ให้ถูกทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม พัฒนาตลาดนํ้าแบบบูรณาการ ภายใต้พื้นฐานปรัชญาแห่งความพอเพียง

สถานที่ท่องเที่ยวของตลาดนํ้าคลังชั้น

1. งานประเพณีชักพระ เริ่มมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ โดยท่านพระยาโชฎีก ราชาศรฐีร่วมกับสมเด็จพระรูปศิริภายมหานคราภิรมย์ ซึ่งเป็นพระสัสสุ รัชกาลที่ 1 ได้ร่วมกัน บูรณปฏิสังขรณ์วัดนางชี ซึ่งเป็นวัดสร้างมาสมัยพระชัยราชาธิราช พบว่ามีพระบรมสารีริกธาตุ ประดิษฐานอยู่ จึงถือเป็นนิมิตดีและต้องการที่จะให้ชาวบ้านบริเวณวัดนํ้าชี และใกล้เคียงทั้ง สองฝั่งคลอง ได้มีโอกาสชื่นชมและสักการะพระบรมสารีริกธาตุ จึงให้มีการถวายการสรงนํ้า และทำพิธีแห่พระบรมสารีริกธาตุ จึงให้มีการถวายการสรงนํ้า และทำพิธีแห่พระบรมสารีริกธาตุ ไปตามคลองเอกชัยออกคลองบางกอกน้อย พอใกล้เวลาเพลก็มาถึงวัดไ้เก้เตี้ย หยุดให้พระภิกษุ สามเณรที่ไปกับขบวนได้ฉันภัตตาหาร เสร็จก็เคลื่อนขบวนออกไปตามลํานํ้าเจ้าพระยาเข้าคลอง บางหลวง วนเข้าคลองเอกชัยมาหยุดและอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุเสร็จ โดยทางนํ้าหรือ ชาวบ้านเรียกว่างานชักพระ ซึ่งเป็นงานประเพณีสำคัญของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวฝั่ง ธนบุรีที่ได้ถือปฏิบัติมา ในวันแรมสองค่ำเดือนสิบสองจนถึงปัจจุบัน

2. ตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นตลาดน้ำใจกลางเมืองหลวงที่ยังคงวิถีชีวิตความเป็นธรรมชาติ และชีวิตริมน้ำไว้วัดสายต่านักท่องเที่ยว มีพ่อค้าแม่ค้านำสินค้า อาหาร ผลไม้ต่าง ๆ มาจำหน่ายรอบโป๊ะแพสารพัดชนิด ทั้งกล้วยเดี่ยว ขนมะไทย ผักผลไม้ ฯลฯ รวมไปถึงสินค้าจากภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ให้ซื้อหากันเปิดบริการวัน ด้วยบรรยากาศที่หลากหลาย ทั้งการแสดงดนตรีไทยและการท่องเที่ยวทั่วคลอง

3. ท้องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทั่วคลองที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวไปสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติวิถีชีวิตริมคลองและชมสวนตามฤดูกาลทั้งสวนผลไม้และแหล่งพันธุ์ไม้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4. ตลาดน้ำวัดสะพาน ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองบางน้อยยังคงบรรยากาศและวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ วัด บ้านทรงไทยทั้งแบบเก่าและแบบประยุกต์ ร้านค้า ชาวบ้าน เรือขายของ สองฝั่งคลองแวดล้อมด้วยสวนกล้วยไม้ สวนผัก และผลไม้พื้นบ้าน อาทิ เตยหอม มะพร้าว มะม่วงขนุน เป็นต้น ขนาบตลาดน้ำวัดสะพานเป็นตลาดกิ่งขนบผสมผสาน ระหว่างชีวิตริมน้ำกับธรรมชาติ พ่อค้าแม่ค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวสวนในพื้นที่จะเริ่มนำผลผลิตจากสวน ซึ่งมีทั้งพันธุ์ไม้ ผักสด ผลไม้ต่าง ๆ มาจำหน่ายเหมือนกับตลาดทั่วไป เพียงแต่ผลิตเหล่านี้จะเปลี่ยนตามฤดูกาลและวิถีชีวิตของชาวสวน นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารให้นั่งรับประทานพร้อมกับสัมผัสธรรมชาติริมฝั่งคลอง ซึ่งมีอาหารไทยและขนมหวานหลากหลาย งานหัตถกรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือจะซื้อติดมือกลับบ้านด้วยราคามิตรภาพและยังจะได้ของสด ปลอดภัยอีกด้วย

วัดสะพานเป็นวัดเก่าแก่สร้างประมาณ พ.ศ. 2320 การสร้างแต่เดิมนั้นเป็นอาคารไม้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อครั้งไทยรบกับพม่าถูกข้าศึกทำลายพระพุทธรูปไปหลายองค์ ด้วยคิดว่าข้างในจะเป็นทองเช่นเดียวกับที่อยู่อาคาเรือนาสนะได้รับความเสียหายและได้ปรับปรุงในระยะเวลาต่อมา มีพระพุทธรูป 3 องค์ที่รอดจากการถูกพม่าทำลายอันได้แก่ หลวงพ่อโต หลวงพ่อกลาง และหลวงพ่อดำ ซึ่งยังคงความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธามาจนถึงทุกวันนี้

5. ตลาดน้ำลัดมะยม ตั้งอยู่บริเวณคอสะพานข้ามคลองถนนบางละหมาดอยู่ที่ 15 แขวงบางละมด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ พื้นที่ประมาณ 2 ไร่ เป็นที่ดินของชาวบ้านในชุมชนเปิดจำหน่ายอาหาร เช่น ขนมจีน ขนมครก ผัก ผลไม้พื้นบ้าน เช่น มะขวิด มะม่วงพราหมณ์ขายเมีย ที่มาของชื่อมะม่วงมีรสชาติหวานอร่อยจนพราหมณ์ต้องยอมขายเมียเพื่อแลกกับ

มะม่วงเลย์ทีเดียว บริเวณตลาดน้ำมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น บ้านหัตถกรรมภายในมีการจัดประวัติ
เส้นทางการเดินเรือชนิดต่าง ๆ เครื่องมือ อุปกรณ์จับสัตว์น้ำ เครื่องมือการเกษตรและผลิตภัณฑ์
OTOP จำหน่ายข้างตลาดน้ำคลองลัดมะยมมี สวนเจียมตน เป็นสวนไม้ยืนต้นและสวนไม้
สมุนไพร คนที่สนใจต้นไม้ใบหญ้าก็สามารถเดินเข้าไปเดินดูกันได้ และสวนเกษตรผสมผสาน
ซึ่งเป็นห้องเรียนธรรมชาติ ภายในสวนมีเรือให้ล่องพายเล่น มีศาลาเอนกประสงค์ ห้องสมุด
กิจกรรมดนตรี เสวนา และฝึกอบรมความรู้ สู่ชุมชนและสาธารณะชน ส่วนที่ขาดไม่ได้คือ
ไอศกรีมโบราณสูตรเป็นแบบดั้งเดิม ร้านสวนเจียมตน แม้จะเป็นร้านเล็ก แต่ก็มีเสน่ห์เพราะ
บรรยากาศล้อมรอบด้วยธรรมชาติบวกกับราคาที่เย็นกันเอง ถ้ามาที่นี่แล้วไม่ได้กินไอศกรีม
โบราณก็ถือว่ายังมาไม่ถึง ไอศกรีมสูตรโบราณนี้ใช้ผลไม้ไทยมาให้เลือกหลากหลาย เช่น กระจับ
ลำไย ทูเรียน และไอศกรีมกะทิราดถูกแต่คุณภาพ 5 ดาว ตรงข้ามตลาดน้ำลัดมะยมมีบ้าน
หัตถกรรม พิพิธภัณฑ์เรือจำลองของคุณสุรัช รุณบุญรอด ผู้มีความสามารถรอบรู้เชี่ยวชาญการ
ทำเรือจำลองขนาดเล็กภายในมีการจัดห้องสมุดแสดงเรือรูปแบบต่าง ๆ ให้ดูหลายแบบไม่ว่าจะ
เป็นเรือผีหลอก เรือท่าลอม เรือหางยาว แมงป่อง เรือใบ และประวัติเส้นทางเดินเรือซึ่งหน้า
สนใจไม่น้อยพร้อมทั้งอุปกรณ์วิถีชาวคลองชาวสวน

6. วัดชัยพฤกษมาลา นี้เป็นวัดโบราณ มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
เดิมเรียกกันว่า วัดชัยพฤกษฯ เป็นวัดร้าง เมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ 1
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยครั้งยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ โปรดให้เรือเอาอิฐมา
สร้างกำแพงพระนคร ตอนซึ่งพระองค์ทรงเป็นนายอ่านครั้นถึงรัชกาลที่ 2 ทรงสร้างวัดชัยพฤกษ
ฯ ขึ้นใหม่ เห็นที่จะให้เป็นผาติกรรมของพระองค์ในการที่โปรดให้เรือเอาอิฐมาสร้างกำแพงพระ
นคร เมื่อในรัชกาลที่ 1 นั้น แต่การยังหาสำเร็จโดยเร็วไม่ จึงได้มีพระราชดำรัสสั่งให้
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนทรงผนวชเป็นแม่กองทำการหลวง การนั้นค้าง
อยู่จนตลอดรัชกาลที่ 3 ด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผนวชเสีย ครั้นถึงรัชกาลที่ 4 จึง
โปรดให้ปฏิสังขรณ์ต่อมา

7. พระอุโบสถวัดทอง เป็นแบบก่อผนังปูนไปจนยันนอกกำแพงหน้าและหลัง
ลักษณะแบบนี้นิยมทำกันตั้งแต่สมัยพระนารายณ์เป็นต้นลายปูนปั้นบนหน้าบันเป็นลายดอกไม้ม
ใบไม้ มีนก กระรอก ดอกบัว อาจจะโดนซ่อมในสมัยหลังบ้างก็ได้” วัดกาญจนสิงหาสน์ เขตตลิ่ง
ชัน กทม. เดิมเป็นวัดราษฎร์ ชื่อ “วัดทอง” สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ 1
ทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง ในปี พ.ศ. 2397 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 4 พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดกาญจนสิงหาสน์” อุโบสถเก่าของวัดกาญจนสิงหาสน์
น. ณ ปากน้ำ (ประยูร อุตุชาณะ 2471 – 2543) สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย

ตั้งอยู่ริมคลองบางพรหม หัวหน้าไปทางทิศตะวันออก หน้าบันก่ออิฐถือปูน ประดับลวดลายปูนปั้นเป็นลายพันธุ์พฤกษาและนก มีพาโล (หลังคาลาดคลุมมุข) ทั้งด้านหน้าและหลัง ประตูหน้าหลังด้านละสองช่อง บานประตูทำเป็นลายรดน้ำรูปดอกไม้ต้นไม้อันงดงาม แต่ลบเลือนมากแล้ว เสมาเป็นเสมาหินเนื้อหยาบ ซึ่ง น. ณ ปากน้ำ เคยให้ความเห็นว่าเป็นเสมาสมัยอยุธยาเช่นเดียวกับ ชุ่มประดุกำแพงแก้วทั้งสี่ทิศทำเป็นลายฝรั่งแบบจีน ส่วนที่มุมกำแพงแก้วทั้งสี่ทิศ มีพระปรางค์ และมีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองอีกสี่องค์ พระอุโบสถหลังนี้ กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 และมีการระวางแนวเขตในปี พ.ศ. 2528

8. วัดราชฐานราชนาวีวิหาร เดิมเป็นวัดราษฎร์ ชื่อ “วัดเงิน” และเป็นวัดเก่าสร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้สร้าง คือ เจ้ารวเงิน ซึ่งเป็นภักดาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระศรีสฤทธารักษ์ พระเจ้าพี่นางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรัชกาลที่ 1 เจ้ารวเงินผู้สร้างวัดนี้ เป็นคนจีนแซ่ตัน มีน้องชายชื่อเจ้ารวทอง ได้อพยพมาอยู่ที่คลองบางพรหมด้านใต้ เจ้ารวเงินและเจ้ารวทองได้สร้างวัดคนละวัดคือ วัดเงินและวัดทองขึ้นตามนามของบุคคลทั้งสอง ณ สองฝั่งคลองบางพรหมครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี 3 ประบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนาวัดนี้ขึ้นใหม่ทั้งพระอาราม คือ กุฏิ หอสดมภ์ ศาลาการเปรียญ หอไตรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระราชมารดาทรงมีพระดำริว่า วัดเงินมีแต่พระวิหาร ไม่มีพระอุโบสถ พระภิกษุสามเณร ต้องข้ามคลองไปทำสังฆกรรมที่วัดทอง (ต่อมาคือวัดกาญจนาสังหาสน์) จึงโปรดให้สร้างพระอุโบสถขึ้น โดยมีพระราชพิธีผูกพัทธสีมา วัดเงิน เมื่อปีมะแม เบญจศก จ.ศ. 1185 (พ.ศ. 2366) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในวัดเงิน เช่น หอสดมภ์ หอไตร และได้ทรงสร้างหอระฆังใหม่ด้วยปรากฏหลักฐานว่า ในรัชกาลนี้ กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ได้พระราชทานตำหนักยาว 12 วา กว้าง 6 วา ซื่อยาว 3 วา ให้สร้างเป็นศาลาการเปรียญและได้พระราชทานบุญบิณฑบาตให้เป็นธรรมเนียมไว้ที่วัดเงินด้วยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดเงินอีก และโปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรพพิลปรีชา ทรงดำเนินการให้หลังรักปิดทอง พระประธานวัดเงินและวัดทอง ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า “วัดเงินทอง บางพรหมก็เป็นวัดหลวง พูมฐานวัดกว้างขวาง ใหญ่โต เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาชาวบ้านมากอยู่ แต่กลางคน ชายหญิง แปลเปลี่ยนเป็นวัดทอง วัดทองเป็นวัดเงินไปก็มีบ้าง จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนสัพพินธิ์...กำกับให้ช่างรักลงรักปิดคำแปลวัดทองพระพุทธรูปฐานพระประธาน วัดเงินให้ปิดคำแปลวัดหนึ่ง...” “พระราชทานนามว่า วัดราชฐานราชนาวี”

9. เจ้าพ่อแห่งเจีย หรือขุนหงอกงเป็นเทพผู้ประทานความสุขและเป็นผู้กำจัดเหล่าปีศาจร้ายชนชาวจีนจึงนิยมกราบไหว้และบูชามาก ปัจจุบันศาลเจ้าหลายแห่งจะมีรูปเคารพของเทพวานหรือเจ้าพ่อแห่งเจียเพื่อไว้ให้คนที่เลื่อมใสศรัทธามีโอกาสเข้าไปสักการะขอพรตำนานเจ้าพ่อแห่งเจียกล่าวกันว่ากำเนิดจากหินชนิดหนึ่งที่ถูกแสงสุริยันจันทราอาบมานานกว่าพันปี และแล้ววันหนึ่งก็แตกออกและมีสิ่งตัวหนึ่งกระโดดออกมาจากหินก้อนนั้น เจ้าสิ่งตัวนั้นได้บุกขึ้นไปเขาฮั่วกัวซาน (เขาผลไม้) ซึ่งมีสิ่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและตั้งตัวเป็นใหญ่มีฉายาชื่อว่า “ม้วยเกาอ่อง” วันหนึ่งม้วยเกาอ่องเห็นลิงในฝูงตัวหนึ่งตายลงด้วยความแก่ชรา จึงเกิดความวิตกและคิดจะหาทางแก้ไขที่จะทำให้ตนเองไม่ต้องเจ็บหรือตาย จึงออกจากฝูงเดินทางแสวงหาไปเรื่อย ๆ ในที่สุดก็พบกับเซียน “โผเถโจ๊ะซือ” (สุญติ) และได้ฝึกวิชาคาถาอาคมต่าง ๆ จนมีอิทธิฤทธิ์สามารถแปลงกายได้ 72 ร่าง กระโดดคล่องแคล่วหนึ่งได้ไกลกว่า 300 ลี้ พร้อมกับได้ชื่อใหม่ว่า “ขุนหงอกง” เมื่อฝึกวิชาสำเร็จแล้วก็เกิดล้าพองใจเกิดร้อนวิชาออกอาละวาดไปทั่วไม่เว้นแม้กระทั่งสวรรค์หรือบาดาลทำให้ 3 โลกปั่นป่วนไปหมด ร้อนถึงเง็กเซียนฮ่องเต้ต้องทูลทูลสวรรค์และเทพต่าง ๆ ไปจับขุนหงอกง นอกจากจะจับไม่ได้แล้วกลับถูกขุนหงอกงเล่นงานจนแตกกระจายไปหมด ในที่สุดเง็กเซียนฮ่องเต้ต้องยอมแพ้ให้ยกขุนหงอกงขึ้นเป็นใหญ่พร้อมแต่งตั้งให้เป็น “มหาเทพลิเหียนต้าเจิ้น” แต่หงอกงก็ยังเหิมเกริมไม่เลิกในที่สุดคงอยู่ไต่ต้องเสด็จมาถูกรับด้วยตัวเองโดยจับหงอกงไว้ให้ภูเขาหินทับขังไว้นานถึง 500 ปี และกำหนดไว้ว่าผู้ที่ช่วยออกได้คือพระถังซำจั๋งและขุนหงอกงต้องยอมบวชเป็นลูกศิษย์รับใช้พระถังซำจั๋งไปชมพูทวีป (อินเดีย) และต้องคุ้มครองพระถังซำจั๋งไปตลอดทางด้วยจึงจะเป็นอิสระ

10. มูลนิธิชีวิตพัฒนาในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาหลวงชนราชาวราชนครินทร์ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยประชาชน ผู้ต้องการโอกาสปรับปรุงตนเองให้มีคุณภาพที่ดีเทียบเท่ากับผู้ที่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย โดยจะมุ่งส่งเสริมสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจความสมดุลทางวัฒนธรรมและสังคมให้แก่ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป โดยภายในมูลนิธิมีโครงการโภชนาการ โครงการเวชกรรมไทย ห้องอบไคโปทุมาลิน (เพื่ออบตัวช่วยลดการอักเสบของกล้ามเนื้อและข้อ) คลินิกเวชกรรมไทย กิจกรรมออกกำลังกายกลุ่มและยังสามารถเดินออกกำลังกายรอบ ๆ มูลนิธิ ซึ่งมีนาฬิกาดอกไม้นึ่งในสามแห่งของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณสวนดอกไม้ที่สวยงาม

11. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เป็นศูนย์ข้อมูลความรู้ทางด้านมานุษยวิทยา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ วัฒนธรรม และความรู้ท้องถิ่นของประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำหน้าที่เก็บรวบรวมบันทึกความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ สนับสนุนการสร้างความรู้ใหม่และเผยแพร่ผลงานการค้นคว้าให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปซึ่ง

เปรียบเสมือนคลังความรู้สืบค้นข้อมูลทางวัฒนธรรม ภายในศูนย์ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้
ห้องพระราชประวัติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ห้องแสดงพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรมใน
ประเทศไทย ห้องชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี ห้องเครื่องปั้นดินเผา ห้องจัดแสดงนิทรรศการ
ชั่วคราว/หมุนเวียน ห้องสมุด

12. บ้านจักรยาน เข้าสู่ประเทศครั้งแรกเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 และช่วงศตวรรษที่
ผ่านมาจักรยานนับสิบล้านคันได้ถูกนำเข้ามามีจำหน่ายในประเทศ และจักรยานเหล่านี้ได้
กลายเป็นของเก่าอันมีค่าที่นักสะสมอย่างอาจารย์ทวีไทย บริบูรณ์ ได้สะสมเอาไว้กว่า 400 คัน
โดยคันเก่าแก่ที่สุดมีอายุกว่า 93 ปี

ชุมชนบ้านบุ

ลักษณะของชุมชน

ย่านบ้านบุ ย่านเล็กๆ ริมคลองบางกอกน้อย ใกล้กับสถานีรถไฟธนบุรี เป็นอีกหนึ่งย่าน
ในกรุงเทพมหานครที่มีงานหัตถกรรมอันเป็นมรดกของย่านสืบสานกันมาเป็นเวลานาน นั่นก็คือ
การทำ “ขันลงหินบ้านบุ” โดยมีปรากฏหลักฐานในเอกสารสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ และมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาในย่านว่า บรรพบุรุษของชาวบ้านบุปัจจุบันเป็น
ชาวกุญชรหรือยอชาติที่ได้อพยพมาตั้งหมู่บ้านในราชธานีใหม่ภายหลังจากเสียกรุงเมื่อพุทธศักราช
2310

ย่านบ้านบุจึงสืบเชื้อสายต่อเนื่องจากอยุธยามาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดย
ชาวบ้านที่เคยประกอบอาชีพช่างบุทำเครื่องทองลงหินหรือเครื่องทองสัมฤทธิ์ ได้รวมกลุ่มกัน
เลือกที่ตั้งบ้านเรือนขึ้นในทำเลนอกคลองคูเมืองราชธานี บริเวณปากคลองบางกอกน้อย โดยมีวัด
อมรินทราราม(วัดบางหัวน้อย) และวัดสุวรรณาราม(วัดทอง) วัดในโบราณสมัยอยุธยาตั้งอยู่
เป็นศูนย์กลางของย่าน ชาวบ้านคงดำรงชีพด้วยการทำภาชนะเครื่องทองลงหินอยู่เช่นเดิม และ
สืบเชื้อสายถ่ายทอดวิชาช่างบุต่อเนื่องกันมาในย่านหลายชั่วอายุคน

สำหรับขันลงหินอันเลื่องชื่อของบ้านบุนี้เป็นภาชนะที่ใช้กันแพร่หลายใน
สังคมไทยสมัยก่อน บางบ้านใช้เป็นขันใส่น้ำดื่มเพราะขันลงหินจะช่วยให้ น้ำเย็นกว่าปกติ หรือ
บางบ้านใช้เป็นขันใส่ข้าวสำหรับตักบาตร เพราะจะทำให้ข้าวมีกลิ่นหอม สำหรับขันลงหินจาก
ย่านบ้านบุมีชื่อเสียงในเรื่องของความทนทานและความสวยงาม เมื่อลองเคาะดูจะมีเสียงดังกัง
งาน จึงนิยมทำเป็นเครื่องดนตรีอย่าง ฉิ่ง ฉาบ หรือ ฆ้อง เป็นต้น

คำว่า “บุ” หมายถึงการตีให้เข้ารูป ใช้กับงานโลหะ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและความประณีต และกว่าจะลงแรงจนได้เป็นชิ้นลงหินที่สวยงามนั้น จะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย เริ่มตั้งแต่การนำโลหะสามชนิดอันได้แก่ ทองแดง ดีบุก และเศษสัมฤทธิ์ เช่น ทองมัลลือ หรือทองฉาบ (ทองจากเครื่องดนตรีสัมฤทธิ์ของจีน เช่น มัลลือ ฉาบ ผ่างที่ชำรุดแล้ว เป็นต้น) หากมีโลหะอื่นเจือปนจะทำให้เนื้อทองไม่ประสานตัว เมื่อนำมาตีจะแตกทันที เมื่อหลอมโลหะทั้งสามจนละลายเป็นเนื้อเดียวกันแล้วจึงเทลงบนพิมพ์ดินเผาทรงกลม หน้าเป็นหลุมตื้นที่เรียกว่า “คินจัน” ทำจากดินเหนียวผสมแกลบเผาไฟ มีหลายขนาด ขึ้นอยู่กับว่าจะทำเป็นภาชนะอะไร จากนั้นรอให้ทองเย็นตัวลงช้า ๆ ซึ่งในขณะนั้นทองจะอ่อนตัวสามารถนำมาตีแผ่ให้ได้ขนาดที่ต้องการ และตีให้ขึ้นรูปได้จากนั้นก็แต่งรูปภาชนะอีกครั้งด้วยก้อนแต่ง แล้วนำไปเผาไฟอีกครั้งจนสุกแดงแล้วนำไปจุ่มน้ำ เพื่อให้ทองเย็นตัวอย่างรวดเร็ว และจะทำให้ภาชนะนั้นมีความแข็งแรง ทนทานต่อการสึกหรอ สำหรับขั้นตอนที่ว่ามานี้เป็นหน้าที่ของช่างตี ซึ่งต้องมีประสบการณ์ฝึกหัดหลายสิบปีกว่าจะมีความชำนาญ จากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของช่างลาย ซึ่งมีหน้าที่ทำให้ภาชนะเรียบเสมอกัน เสร็จแล้วนำไปกลึงเพื่อให้ผิวเรียบและกรอเพื่อขัดเงา ในสมัยก่อนจะใช้หินละเอียดผสมน้ำห่อผ้าใส่ลงในขัน แล้วเหยียบหรือคลึง ขัดลบรอยในขันจนขึ้นเงา จึงเรียกวิธีนี้ว่า “ลงหิน” ปัจจุบันใช้มอเตอร์ดีดลูกทรายและลูกผ้าขัดจนขึ้นเงาแทน

วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร

วัดหลวงที่สำคัญและงดงามริมคลองบางกอกน้อย เดิมชื่อวัดทอง เป็นวัดเก่าแก่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อแล้วสถาปนาขึ้นใหม่ และพระราชทานนามว่า วัดสุวรรณารามเป็นวัดหลวง ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ใหญ่อีกครั้ง

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ วัดทองใช้เป็นพระราชทานเพลิงศพเจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ที่สุด จึงมีเมรุหลวงแต่ยกเล็กไปใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภายในพระอุโบสถทั้งดงาม มีจิตรกรรมฝาผนังที่โดดเด่นและสมบูรณ์ที่สุดในยุครัตนโกสินทร์ ด้านหน้าและด้านหลังพระวิหารเป็นเรือนขวางที่แปลกแตกต่าง มีหอรบั้งซ้อนชั้นหนึ่งซึ่งวัดอื่นไม่มี รวมทั้งหมู่กุฏิติกและเรือนไทยที่หาดูได้ยากยิ่ง

พระประธานในพระอุโบสถมีนามว่า หลวงพ่อศาสดา เป็นพระสมัสุโขทัยขนาดใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือมาก งานบุญที่สำคัญของวัดนี้คือ

ประเพณีตักบาตรเทโววันออกพรรษา และประเพณีแห่หลวงพ่อบุญมาจำลอง ในวันที่ 15 เมษายนของทุกปี

นอกจากนี้ชาวบ้านบุญนิยมบนบานหลวงพ่อบุญมาและแก้บนด้วยการ “วิ่งม้า” ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมาจนทุกวันนี้

ตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยว

กราบนมัสการหลวงพ่อบุญมา ประชานในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ชมจิตรกรรมฝาผนังที่ได้รับการยกย่องว่างดงามและโดดเด่นมากในช่วงหนึ่งในยุครัตนโกสินทร์ ตอนต้น เป็นฝีมือวาดของจิตรกรในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งวัดสุวรรณารามมีสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและได้รับการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3

หลังจากชื่นชมภาพวาดภายในพระอุโบสถแล้วที่หน้าลานรอบพระอุโบสถมีการแสดง “วิ่งม้าแก้บน” ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาของคนบ้านบุญ อันเกิดจากความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่อบุญมา ในอดีตการแก้บนวิ่งด้วยม้าก้านกล้วย แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้ผ้าขาวม้าแทน โดยส่วนใหญ่เป็นการแก้บนไม่ให้ถูกเกณฑ์ทหารตลอดจนบ่นให้ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ โดยมีข้อห้ามไม่ให้พูดคำว่า “ขอ” จะเริ่มวิ่งม้า จากโบสถ์มาแรก 3 รอบขึ้นไป และขณะวิ่งต้องร้องเสียงม้า

ปัจจุบันทางวัดมีการบริการให้เยาวชนในย่านวิ่งม้าแก้บนแทนผู้บนเพื่อหารายได้ให้กับเยาวชนทางหนึ่ง และเป็นการเฉลี่ยรายได้ให้กระจายในทุกครั้งด้วย

ชมการรำกระบี่กระบอง จากสำนักกระบี่กระบองบ้านบุญ ซึ่งมีครูต้องหรือบางบุญทอด บัวทองคำ สืบทอดศิลปะการต่อสู้ของบรรพบุรุษที่ยังคงรักษาหว่งท่าการรำรำที่งดงามต่างจากสำนักอื่น

ชม “ตลาดวัดทอง” หรือวัดสุวรรณาราม ศูนย์กลางค้าขายของย่านบ้านบุญที่มีอายุเก่าแก่อายุปี จุดเด่นของตลาดอยู่ที่รูปแบบสถาปัตยกรรมที่สร้างเป็นอาคารโถงขนาดใหญ่ มีเพียงเสารอบและโครงหลังคาไม้รองรับน้ำหนักโดยปราศจากคาน

ดูการปรุงยาของ “กัปปสวณโอสถ” ร้านขายยาที่มีอายุกว่า 75 ปี เป็นร้านค้าเก่าแก่ที่สุดในย่านที่ยังเปิดบริการโดยรุ่นหลัง

จากนั้นไปดูการผลิต “ชันลงหิน” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อบ้านและย่าน และในปัจจุบันกล่าวได้ว่าบ้านนี้แห่งนี้เป็นที่เดียวและที่สุดท้ายในกรุงเทพฯ ที่ยังคงสืบสานและอนุรักษ์หัตถกรรมการลงหินให้ลูกหลานได้ศึกษาและสืบสาน

สถานที่สุดท้ายคือ “นั่งหั่วรถจักรไอน้ำ” โรงรถจักรย่านซึ่งอยู่ถัดจากบ้านทองลงกินไม่ไกล ซึ่งหั่วรถจักรไอน้ำนี้เป็นรถจักรไอน้ำ มีกาโต เลขที่ 953 ซึ่งปลดระวางไปแล้วเนื่องจากประจำการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2525 ซึ่งโดยปกติจะวิ่ง และเปิดบริการวิ่งเป็นขบวนพิเศษจากสถานีกรุงเทพถึงสถานีอยุธยาในวันที่ 26 มีนาคม เป็นวันสถาปนาการรถไฟแห่งประเทศไทย ของทุกปี

บ้านกระป๋อง

ในอดีต เมื่อว่างจากการทำงาน ชาวบ้านจะนิยมฝึกซ้อมกระป๋องเพื่อเตรียมพร้อมในภาวะสงคราม บ้านนี้จึงมีสำนักกระป๋องหลายสำนัก มีลูกศิษย์ลูกหาแยกออกไปตั้งสำนักใหม่หลายแห่ง แต่ในปัจจุบันได้ล้มเลิกไปแล้วเกือบหมดเหลือสืบทอดเพียงแห่งเดียวเท่านั้น คือ บ้านกระป๋องของครูต๋อง หรือนายเทิด บัวทองคำ

ตลาดวังทอง

เป็นตลาดเก่าแก่กว่าร้อยปี เมื่อครั้งคลองบางกอกน้อยยังเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ตลาดวัดทองเจริญรุ่งเรืองมาก เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของย่านบ้านบุ เป็นที่จับจ่ายซื้อของผู้มีบรรดาศักดิ์ที่มาในงานศพ ณ เมรุหลวง ที่วัดทองรวมทั้งชาวสวนละแวกปากคลองบางกอกน้อยจนถึงคลองมหาสวัสดิ์

ร้านสวณโอสถ

ร้านยาเก่าแก่นับ 75 ปี ก่อตั้งโดยนายสวณ เหล่าตระกูล ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “หมอหงวน” หมอหงวนติดต่อกับพ่อเข้ามาค้าขายอยู่ที่แพหน้าวัดทองต่อมาได้ยัดขึ้นมาก้าขายที่ห้องแถวข้างตลาดวัดทอง และมีโอกาสเรียนรู้อยู่ที่แพหน้าวัดทองต่อมาได้วิชาแพทย์แผนโบราณของกระทรวงสาธารณสุขได้ประกอบวิชาศิลป์ จึงเปิดร้านขายยาไทยแผนโบราณ “สวณ โอสถ” หลังตลาดวัดทอง

บ้านชั้นลงหิน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวปี พ.ศ. 2489 นางเจียมแสงสัจจา ได้เปิดกิจการเครื่องทองลงหินขึ้นและต่อมาก็ขยายกิจการใหญ่โตมีชื่อเสียง ครั้นความนิยมชั้นลงหินลดน้อยลงจึงต้องมีการคิดพัฒนารูปแบบภาชนะใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น จานชามสลัด ชุณมน้ำตาล ชามผลไม้และถาดขนมเค้ก โดยคงรักษาเอกลักษณ์กรรมวิธีผลิตแบบโบราณอยู่ คือ การบุ

งานเครื่องทองลงหินของบ้านชั้นฯ เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ต้องอาศัยความชำนาญสูงเพราะมีขั้นตอนมากมายทั้ง การหลอมทองและการตีขึ้นรูป (ทองสำริด คือ การผสมทองแดงกับดีบุกในอัตราส่วน 7:2) การลาย (การแต่งเก็บรอยค้อน แต่งเนื้อภาชนะให้เรียบตึง) การกลึง (การเอาผิวนอกสีดำออกให้เห็นเนื้อสำริดทองที่สวยงาม) การกรอปาก (การนำตะไบมากรอหรือถูปากภาชนะให้เรียบเสมอกัน) การเจียร (การแต่งเนื้อภาชนะให้เรียบอีกครั้ง) และนำไปสู่การขัด (ขั้นตอนสุดท้ายให้เกิดความมันวาว) ซึ่งต้องผลิตด้วยมือทุกขั้นตอน มีเอกลักษณ์ที่ผิวของภาชนะจะไม่เรียบและเห็นร่องรอยการ “บุ” ด้วยค้อน เมื่อนำมาเคาะจะมีเสียงดังก้องกังวานราวกับระฆัง

ทุกวันนี้บ้านชั้นลงหินมี นางเมตตา เสดานนท์ เป็นผู้พยายามรักษาภูมิปัญญาที่มีคุณค่านี้ไว้ได้อย่างที่สุด ถือเป็นหัตถกรรมเครื่องทองหินแห่งสุดท้ายในประเทศไทย

สถานีรถไฟธนบุรี

เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สถานีรถไฟบางกอกน้อย” สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2443 ตรงประเวศปากคลองบางกอกน้อยซึ่งเป็นที่ดินเวนคืนจากชาวมุสลิม โดยพระองค์พระราชทานที่ฝั่งตรงกันข้ามพร้อมกับสร้างมัสยิด “อันซอริชชุณนะห์” ให้เป็นการทดแทน

ชุมชนบางมด

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบางมด

ชุมชนบางมดอยู่บริเวณชานนอกของกรุงเทพมหานคร เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ เนื่องจากสภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำการเกษตร ประชากรประกอบอาชีพการเกษตรมานานเพราะอยู่ใกล้ผู้บริโภคนอกและใกล้ตลาดทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แม้ผลผลิตจะออกน้อยก็สามารถจำหน่ายได้ และเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ที่มีคลองต่าง ๆ เชื่อมติดต่อกันได้จึงสามารถมีผลผลิตทยอยออกสู่ตลาดตลอดปี ในอดีตชุมชนบางมดยังเป็นแหล่งปลูกส้มเขียวหวานที่เป็นลำเป็นต้นและมีชื่อเสียงโด่ง

ดังคือ สัมบางมด ในเขตราชบุรีบูรณะและเขตบางขุนเทียน ปัจจุบันแบ่งเป็นเขตทุ่งครุ และเขตจอมทอง ส่วนสัมบางมดทำกันในอดีตมากกว่า 70 ปี สัมบางมดมีชื่อเสียงโด่งดังทางรสหวานแหลม ชานุ่ม เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ ลายซิ่นคล้ายสีน้ำหมากที่ผิวส้ม เนื่องจากปล่อยให้ไรสนิมลงส้มอยู่ระยะหนึ่ง เดิมทีเดิยวส้มเขียวหวานปลูกเป็นการค้าแถวอำเภอบางกรวย บางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี แต่มีปัญหาผลแตกผลร่วง จึงมีการนำไปปลูกแถวบางมด ปรากฏว่าให้ผลผลิตดีเป็นที่นิยมของตลาด จึงมีการขยายไปทั่วตำบลบางมดและเขตใกล้เคียง มีเรือมาขายและซื้อส้มกันที่ทำเรือวัดพุทธบูชากันเนืองแน่น สร้างรายได้งดงามให้แก่ชาวสวนบางมด มีปลูกในพื้นที่ย่านบางมดพื้นที่ เขตจอมทอง เขตทุ่งครุ และเขตบางขุนเทียน แหล่งพันธุ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ผลิตที่บางมดแต่นำกิ่งตอนมาจากแถบบางกอกน้อย คลองสานและบางกรวย ซึ่งย่านบางมดจะผลิตส้มเพื่อให้ผลเท่านั้น ส้มกิ่งหนึ่งจะให้คุณค่าผลผลิตมากกว่าตัดกิ่งตอนจำหน่าย สำหรับซื้อพันธุ์บางมดถึงแม้จะไปปลูกที่ใด ถ้าผลมีลักษณะคล้ายสีน้ำหมากจะเรียกว่าพันธุ์บางมด อันเป็นแหล่งผลิตส้มที่มีชื่อเสียงเดิมถึงแม้จะผลิตแหล่งอื่นก็ตาม หากมีสีผิวเปลี่ยนไป เช่น ปลูกในพื้นที่อากาศหนาว ผิวจะสีเหลืองก็จะเรียกเป็นพันธุ์อื่น ซึ่งแท้จริงคือพันธุ์เดียวกัน

ปัจจุบันสภาพพื้นที่ถูกน้ำเค็มท่วมในบางฤดู จึงทำให้สวนส้มตายหมด เหลือเพียงอยู่บางส่วนเท่านั้น สำหรับที่ดินกลบกลายเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นที่พักร้างว่างเปล่า เกิดเป็นชุมชนแออัดบ้าง หมู่บ้านจัดสรรบ้าง ชายที่และตนเองออกไป รับจ้างทำงานในโรงงานและรับจ้างทั่วไป เมื่อก่อนมีคลองบางมดเป็นเส้นทางคมนาคม แต่ปัจจุบันใช้ถนนแทนการใช้เรือการคมนาคมทางเรือเริ่มหมดความสำคัญหันมาใช้รถกันมากขึ้น

ลักษณะของชุมชน

เป็นลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ในการเดินทางมาชุมชนบางมดหมู่ 3 เมื่อลงรถจากวัดพุทธบูชา จะต้องเดินเลียบคลองมาเรื่อย ๆ หรือนั่งเรือเพื่อออกสู่ทะเลกรุงเทพฯ ระหว่างทางของชุมชนจะเป็นบ้านเรือนที่เป็นลักษณะบ้านไม้กึ่งปูน มีระเบียบยี่นมาริมน้ำบ้าง ที่อยู่ติดริมน้ำบ้าง แต่ละบ้านจะมีพื้นที่ในการปลูกต้นไม้ในบ้าน นิยมในการปลูกสวนมะพร้าว น้ำหอมมากขึ้น ปลูกกล้วยไม้แทนการปลูกส้ม ปลูกต้นกล้วย การทำการเกษตรต่าง ๆ บริเวณที่เป็นท้องร่องในพื้นที่บ้านของตัวเอง การเปิดร้านขายของเล็กน้อยหันหน้าร้านเข้าริมฝั่งคลอง มีการขายของกันบนเรือ เช่น ไอติมโบราณ เป็นต้น ทุกบ้านจะมีเรือเป็นของตัวเองซึ่งใช้ในการรดน้ำต้นไม้ตามท้องร่องและเดินทาง คลองบางมดจะยาวจนไปสุดที่ทางออกทะเลกรุงเทพฯ บริเวณภายในชุมชนบางมดมีความร่มรื่น อากาศเย็นสบายมากเนื่องจากตลอดเส้นทางเป็นต้นไม้ในสวนให้ได้ชมตลอดเส้นทาง

สถานที่ท่องเที่ยวชุมชนบางมด โปรแกรมท่องเที่ยวสวนบางมด-ทะเลกรุงเทพฯ

จุดแรก ก่อนขึ้นเรือออกเดินทาง เดินเข้าอุโบสถไปกราบนมัสการ พระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งมาจากประเทศศรีลังกา และพระพุทธรชินราชองค์จำลองเท่าขนาดองค์จริงที่วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก และเดินมาขึ้นเรือที่หลังวัดมิให้ทำบุญทำทานโดยการปล่อยนกปล่อยปลา เพื่อเป็นการทำบุญปล่อยสัตว์เล็กสัตว์น้อยและทำให้จิตใจสงบก่อนการเดินทาง บริเวณนี้มีสินค้าให้บริการทั้งผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน อาหารและเครื่องดื่ม หลังจากซื้อจ่ายสิ่งของที่ต้องการแล้วขึ้นเรือออกเดินทางชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน 2 ฝากฝั่งคลอง และไปยังสถานที่ต่อไป

จุดที่ 2 สวนกล้วยไม้แคทลียา ของคุณลำจวน และคุณสมทรงบุญบันเทิง เป็นสวนกล้วยไม้ที่จัดส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ซึ่งจะได้ชมความสวยงามของกล้วยไม้พันธุ์ที่ออกดอกสีสดต่าง ๆ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความหลงใหลในความงามของดอกกล้วยไม้เป็นอย่างมาก หากนักท่องเที่ยวต้องการซื้อกลับไปประดับที่บ้านสามารถซื้อได้ที่สวนได้ทันที

จุดที่ 3 สวนมะพร้าว น้ำหอม ชมวิธีการทำสวนมะพร้าว น้ำหอม รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกทุกขั้นตอน

จุดที่ 4 สวนมะม่วงนวลจันทร์ของคุณจิรินทร์ ปานเชร ซึ่งเป็นมะม่วงที่มีรสหวานขึ้นชื่อ เพราะมีเคลือบอยู่กับการปลูกมะม่วงด้วยกาบมะพร้าว

จุดที่ 5 เป็นจุดท่องเที่ยวหลักของการท่องเที่ยวมาชมสวนบางมดคือ สวนส้มเขียวหวาน บางมดโดยชาวสวนจะพาชมรอบสวนส้ม เค็ดส้มหวาน ๆ ทานจากต้น เมื่อเรามาถึงสวนส้มเขียวหวานบางมด

จุดที่ 6 ล่องเรือออกสู่ทะเลกรุงเทพ ชายทะเลกรุงเทพอยู่ในแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน มีความยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ลักษณะเป็นหาดเลนตม เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เศรษฐกิจหลายชนิด เช่น ปูทะเล ปลาเกะพง หอยแครง หอยแมลงภู่ กุ้งแช่บ๊วย กุ้งกุลาดำ หอยนางรม และหอยกะพง ซึ่งจะได้ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวทะเล บรรยายอากาศความเป็นธรรมชาติ การประกอบอาชีพของชาวประมง

ชุมชนเยาวราช

ลักษณะของชุมชน

เยาวราช หรือ "ไชน่าทาวน์" เยาวราชถือกำเนิดในเมืองไทยมาเป็นเวลา 113 ปี เป็นชุมชนคนจีนโพ้นทะเลที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกมีประวัติศาสตร์เคียงคู่กับกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นจุดเริ่มต้นของตำนานชีวิตและธุรกิจของชาวจีนหลายชั่วคนบนแผ่นดินไทย มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนาที่ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน สถาปัตยกรรมต่างๆ ผ่านบรรยากาศแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวจีน-สยาม เป็นย่านเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญ และเป็นแหล่งรวมของกินหลากหลายชนิด ซึ่งร่องรอยสถาปัตยกรรมในอดีตที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวจีนยังคงมีให้เห็นจากลวดลายปูนปั้นและการฉลุลายที่หน้าต่างของตึกเก่าหลายแห่งบนถนนทรงวาด ส่วนสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จากมัสยิดมีตุลอิสลาม หรือสุเหร่าวัดเกาะ อาคารธนาคารไทยพาณิชย์สาขาลาดน้อย นอกจากนี้ยังมีวัดเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปะหลายแห่ง อาทิ วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร (วัดเชิงเลน) วัดปทุมคงคา (วัดสามเพ็ง) และวัดสัมพันธวงศารามวรวิหาร (วัดเกาะ) และวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร ซึ่งมีพระพุทธรูปทองคำที่ใหญ่ที่สุดในโลกประดิษฐานอยู่ด้วย

เทศกาลที่สำคัญในเยาวราช

เทศกาลตรุษจีน

นับเป็นประเพณีนิยมในวันตรุษจีน ที่เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนชาวจีนแผ่นดินใหญ่และพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีน นั่นแสดงว่าเป็นสัญญาณอันดีที่จะมีงานรื่นเริง การสวมใส่เสื้อสีแดงสดอันเป็นสีที่เป็นสิริมงคลของพี่น้องชาวจีน อาจจะบอกว่าเป็นวันครอบครัวที่จะได้พบปะสังสรรค์กันอย่างมีความสุข...อันเป็นวันที่เปี่ยมไปด้วยการให้ทาน การทำบุญ ทำกุศล หรือแม้กระทั่งที่วัดจีนประชาสโมสร ก็ถือมีการจัดกิจกรรมสวดมนต์ทานในวันขึ้นปี

ใหม่ นำมาซึ่งความปิติ-มีความสุขเปี่ยมล้น มีผลทำให้มีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ทำงาน-ค้าขาย ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป...

เทศกาลจีนมีอยู่มากมาย ตรุษจีนเป็นเทศกาลที่สำคัญที่สุดของจีน เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามปฏิทินจีน ในปีนี้ตรงกับวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2546 เช่นเดียวกับสงกรานต์วันปีใหม่ของไทย ทุกคนต่างให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่างหยุดงาน โรงเรียนสถาบันการศึกษาต่างปิดเทอมในช่วงนี้เป็นปิดเรียนฤดูหนาว ยกเว้นคนที่ต้องทำหน้าที่ไม่สามารถหยุดงานได้ หน่วยงานห้างร้านต่างก็หยุดงาน 3-4 วัน เมื่อใกล้วันปีใหม่อจีน ผู้คนต่างก็มีการตระเตรียมงานปีใหม่ ภายในครอบครัวทุกบ้านก็จะทำความสะอาดบ้านเรือน ผ่านปีใหม่ออย่างสะอาดสะอ้านสดใส ร้านค้าห้างสรรพสินค้าต่างก็เต็มไปด้วยผู้คนมาจับจ่ายใช้สอย ซื้อเสื้อผ้าใหม่ให้แก่เด็ก ๆ ซื้อของขวัญให้แก่ญาติสนิทมิตรสหาย ซื้อบัตรอวยพรในตลาดก็คลาคล่ำไปด้วยผู้คน ต่างเดินไปเดินมากันขวกไขว่ ซื้อปลาบั้ง ซื้อเนื้อสัตว์บั้ง ซื้อเปิดไก่บั้ง ทุกคนต่างดูแจ่มใสมีความสุข ช่วงเทศกาลปีใหม่อ เด็ก ๆ มีความสุขมาก ต่างสวมเสื้อใหม่อทานลูกกวาดขนมหวานเล่นประทัดอย่างรื่นเริง

คืนก่อนวันปีใหม่อ คือวันสุดท้ายของปีนั้นเองเป็นคืนที่ครึกครื้นที่สุด ใครที่ไปทำงานห่างจากบ้านเกิด ต่างก็พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะกลับมาฉลองวันปีใหม่อที่บ้าน ตอนกินอาหารมีอ่คำคินก่อนขึ้นปีใหม่อจีน ทุกคนในครอบครัวต่างนั่งกันพร้อมหน้าล้อมโต๊ะอาหาร ต่างชนแก้วอวยพรปีใหม่อกัน ทานมีอ่คำเรียบร้อยแล้ว บางคนก็ดูทีวี บางคนก็ฟังเพลง บางคนก็นั่งคุยกัน บางคนก็เล่นหยอกล้อกับเด็ก ๆ บ้านเต็มไปด้วยรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ

เทศกาลกินเจ

คำว่า เจหรือ เจ๊ ในภาษาจีน มีความหมายทางศาสนาพุทธนิกายมหายานว่า “อุโบสถ” ส่วนกินเจหมายถึงรับประทานอาหารก่อนเที่ยง ถ้ารับประทานอาหารหลังเที่ยงจะถือว่ากินเจไม่ได้ เนื่องจากการถืออุโบสถของจีนจะต้องไม่กินเนื้อสัตว์ จึงเพี้ยนไปว่าการไม่กินเนื้อสัตว์เป็นการกินเจ ทั้งที่การไม่กินเนื้อสัตว์เรียกว่า “กินสุ”

สำหรับประเพณีการกินเจมีตำนานเล่าว่า ในสมัยพระเจ้าแผ่นดินราชวงศ์ฮั่น ฮวงตี้ ซึ่งแปลว่าผู้เป็นเจ้าใหญ่แห่งมนุษย์ ซึ่งชาวจีนนับถือมากและถือว่าเป็นผู้วิเศษมีอยู่ด้วยกัน 9 องค์พี่น้อง ได้สวรรคตแล้วจุติเป็นดาวจระเข้เรียงกัน 9 ดวง จึงเรียกว่าเป็น “เก้าฮวง สุดโจ้ว” ซึ่งจะเป็นผู้ที่ถือบัญชีคนในโลกมนุษย์ สามารถต่อชีวิตแก่ผู้สิ้นอายุขัยให้ยืนยาวต่อไปได้ตามความต้องการ ชาวจีนจึงถือว่าระหว่างวันที่ 1-9 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันที่ “เก้าฮวง สุดโจ้ว” จะลงมาตรวจสอบจดบันทึกและบันดลให้เป็นไปตามกรรมกรรมชั่วของแต่ละบุคคล ช่วงเวลาดังกล่าวคนจีนจึงพากันยกเว้นอาหารสดคาวเสียชั่วคราว เพื่อแสดงว่าตนได้ประกอบความดีให้พระเจ้า

เห็น แต่น่าเชื่อว่าผู้ที่กินเจในสมัยนี้อาจเป็นเพราะต้องการละเว้นจากการเบียดเบียนเนื้อสัตว์ด้วยการบริโภคบางสักระยะหนึ่ง แม้จะทำได้เพียงระยะเวลาไม่มากก็ดีกว่าไม่ได้ทำ และถือเป็นช่วงชำระล้างจิตใจให้ผ่องใส ให้อภัยผู้อื่นด้วยนอกจากการรับประทานเจจะไม่กินเนื้อสัตว์แล้ว ยังจะไม่รับประทานอาหารที่ให้กลิ่น เช่น คันหอม กระเทียม ไข่และนมด้วยนอกจากนี้ การกินเจที่ถูกต้องคือ การกินรสชาติที่สะอาด ไม่มีงานหมักดอง เช่น เกี๊ยมไข่ หน้าเลี่ยน

สรุปคร่าวๆว่า การกินเจมีหลัก 4 อย่าง คือ

1. ไม่กินเนื้อสัตว์เลย ไม่ว่า นมหรือไข่
2. ไม่กินผักฉุนทั้ง 5 ชนิดตามที่กล่าวมา
3. ไม่กินรสจัดและของหมักดองและ
4. ต้องถือศีลครบถ้วน (ซึ่งหมายถึงไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์)

เทศกาลวันไหว้พระจันทร์

เทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 ตามจันทรคติ ดังนั้นจึงเรียก ว่าเทศกาลเดือนแปด ตรงกับเดือนกันยายนของไทยเรา เป็นเทศกาลที่มีความสำคัญเทศกาลหนึ่งของชาวจีน เป็นวันซึ่งอยู่ในช่วงกลางฤดูใบไม้ร่วงพอดีจึงอาจจะเรียกว่า เทศกาล中秋 (zhōng qiū) " จงชีว " ตามอักษรจีน 中 (zhōng) จง แปลว่า กลาง 秋 (qiū) ชิว แปลว่า ฤดูใบไม้ร่วง จงชีวจึงแปลว่า กลางฤดูใบไม้ร่วง เทศกาลไหว้พระจันทร์ มีตำนานเล่าขานมานานกว่า 2,000 ปีแล้ว ในสมัยก่อนฮ่องเต้จัด ให้มีการบรรเลงดนตรี พิธีเช่นไหว้ดวงจันทร์ในคืนขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 เพื่ออธิษฐานให้บ้าน เมืองอุดมสมบูรณ์ ประชาราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาพิธีดังกล่าวได้แพร่ไป สู่ประชาชนในท้องถิ่น และแพร่หลายไปทั่วประเทศ จนกลายเป็นประเพณีของชาวจีนสืบต่อมา จวบจนปัจจุบันนี้ นอกจากจะมีพิธีเช่นไหว้พระจันทร์ ยังมีการรับประทานขนมไหว้พระจันทร์และการชมความงามของดวงจันทร์

วัดและศาลเจ้า

ด้วนลีเซิง และบุญยัง ไร่สุขศิริ . (2543) ได้รวบรวมความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย ดังนี้

วัดไตรมิตรวิทยาราม

ตั้งอยู่ที่ถนนเจริญกรุง แขวงตลาดน้อย เป็นวัดโบราณอยู่ที่ลุ่มพระอารามเป็นเรือนไม้ มีชื่อเดิมว่าวัดสามจีน เข้าใจกันว่า จีน 3 คนร่วมกันสร้างพระอารามเพื่อเป็นวิหาร

ทางการบุญ (มีความตำนานใกล้เคียงกับวัดนางปลื้ม (วัดสามปลื้ม) หรือวัดจักรวรรดิฯ ทำนองเดียวกัน) ในปีพุทธศักราช 2477 พระมหากิม สุวรรณชาติ ผู้รักษาการในหน้าอาวาสเป็นผู้ริเริ่มปรับปรุงวัด ต่อมาในพ.ศ. 2480 ได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคมให้ปรับปรุงสภาพวัดให้ดีขึ้น ปีพุทธศักราช 2482 พ่อค้าประชาชน คณะครูและนักเรียน ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์และเปลี่ยนนาใหม่ เป็นชื่อ วัดไตรมิตรวิทยาราม ซึ่งมีความหมายว่า เพื่อน 3 คนร่วมกันสร้างวัดนี้ ประกอบกับวัดเป็นที่ตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมและโรงเรียนมัธยมของรัฐบาลอยู่ภายในบริเวณของวัด

วัดกันมาตุยาราม

เป็นวัดราษฎร์ขนาดเล็ก สังกัดธรรมยุติกนิกาย ตั้งอยู่ริมถนนมังกร เขตลัมพินวงศ์ กรุงเทพมหานคร แวดล้อมด้วยชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ในบริเวณใกล้เคียงกับวัดกุศลสมาครของฝ่ายอนัมนิกาย และวัดบำเพ็ญจินพรตของฝ่ายจีนนิกาย วัดนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2407 ตรงกับปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยนางกลีบสาครวาสี ได้อุทิศสวนดอกไม้สร้างเป็นวัดขึ้น ต่อมาบุตรของนางกลีบ คือ พระครูธรรมา (กันสาครวาสี) ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว นางกลีบ ได้น้อมเกล้าฯ ถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า "วัดกันมาตุยาราม" อันหมายถึง วัดที่มารดาของนายกันเป็นผู้สร้าง บริเวณวัดแห่งนี้ค่อนข้างคับแคบ ปุชนิยสถานสำคัญมีเจดีย์ทรงระฆังคว่ำแบบลังกาสร้างเลียนแบบชัมเมกขสถูปในประเทศอินเดีย และในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติ วัดนี้เคยเป็นที่จำพรรษาของ สุชีโวภิกขุ หรือ อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาคนหนึ่งของประเทศไทย

วัดจักรวรรดิราชาวาส

เป็นวัดเก่าแก่มิมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เรียกกันว่า "วัดนางปลื้ม" บ้าง หรือ "วัดสามปลื้ม" บ้างแต่ชื่อที่คุ้นหูสำหรับคนทั่วไปก็คือ "วัดสามปลื้ม" หลักฐานรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังหาไม่พบ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 มีพระราชพงสาวดารกล่าวไว้ว่า "พ.ศ.2343 เวลา 5 โมงเย็น เกิดเพลิงไหม้ ที่วัดสามปลื้ม ตลอดจนไปถึงตลาดน้อยวัดสำเพ็ง" ตอนปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ต่อมาจนถึงต้นรัชกาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ท่านเจ้าพระยาอภัยราชาได้เป็นผู้ริเริ่มปฏิสังขรณ์วัดสามปลื้ม แต่ยังไม่ทันแล้วเสร็จก็ถึงแก่อสัญกรรมต่อมา ราวปี พ.ศ.2362 เจ้าพระยาบดินทรเดชา ผู้เป็นบุตรจึงได้ทำการปฏิสังขรณ์ต่อ โดยมอบให้บุตรชายคนโต ชื่อ นายเกต เป็นผู้อำนวยการสร้าง จากด้านเหนือเข้ามาทางด้านใต้ และให้บุตรชายคนรอง ชื่อ นาย

แก้ว เป็นผู้อำนวยการสร้างจากด้านใต้เข้าไปหาด้านเหนือ บรรจบกันตรงกลาง ได้สร้างพระอุโบสถ เสนาสนะสงฆ์ ศาลาการเปรียญตลอดจนกุฏิแม่บ้านเจ้าพระยาเข้ามาจนถึงสระน้ำซึ่งขุดไว้ใช้ภายในวัด เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จแล้วน้อมเกล้าถวายเป็นพระอารามหลวงในสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า และได้พระราชทานนามใหม่ว่า "วัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร"

วัดบำเพ็ญจินพรต

หรือ ย่งฮกยี่ สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย เป็นปฐมสังฆารามฝ่ายมหายาน จีนนิกาย (นิกายฉาน สาขาหลินฉี) ตั้งอยู่ในตรอกวัดกันมารตุยาราม ถนนเยาวราช แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ วัดบำเพ็ญจินพรตนับเป็นสังฆารามของคณะสงฆ์จีนนิกายที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในประเทศไทย เดิมเป็นวิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์รัง ชื่อ “ ย่งฮกอ่า ” มีป้ายชื่อลงปีรัชกาลเขียนลง ปีกิกแป้ว (ค.ศ. 1795) ตรงกับ พ.ศ. 2338 กล่าวกันว่าสร้างโดยชาวจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนสร้างวัดกุศลสมาคร ฝ่ายอนัมนิกาย (วัดญวน) ได้มีพระอนัมมาอาศัยพักอยู่ชั่วคราว เมื่อสร้างวัดเสร็จจึงย้ายไปอยู่วัดญวนต่อมาพระอาจารย์สกลแห่งจาริกมาจากประเทศจีน ราวก่อนปี พ.ศ. 2414 และพำนักอยู่ ณ สถานที่นี้ ท่านได้ปฏิสังขรณ์วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็น “ ย่งฮกยี่ ” มีป้ายชื่อลงปี พ.ศ. 2430 (รัชกาลกรุงศรี ปีที่ 13 ค.ศ. 1887) แล้วกราบบังคมทูลขอพระราชทานนามวัดจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงทรงพระราชทานนามวัดว่า “ วัดบำเพ็ญจินพรต ” (ปัจจุบันยังมีป้ายพระราชทานนามวัดประดิษฐานอยู่ด้านหน้าอุโบสถ) และทรงโปรดพระราชทานสมณศักดิ์ พระอาจารย์สกลเป็นพระอาจารย์จีนวังสสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิกายรูปแรก

วัดมังกรกลาวยาส

วัดมังกรกลาวยาส (เล่งเน่ยยี่) (จีน: 龍蓮寺) เป็นวัดจีนสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่บนถนนเจริญกรุง ระหว่าง ซอยเจริญกรุง 19 และ 21 ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เป็นที่คุ้นเคยในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวจีนจากต่างประเทศวัดนี้ บางคนเรียกว่า "วัดมังกร" เพราะคำว่า "เล่ง" หรือ "เล้ง" ในภาษาจีนแต้จิ๋วแปลว่ามังกร (คำว่า “ เนย ” แปลว่า ดอกบัวและคำว่า “ ยี่ ” แปลว่า วัด) ชื่อวัดอย่างเป็นทางการคือ "วัดมังกรกลาวยาส" พระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 วัดนี้ก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2414 ใช้เวลาก่อสร้าง 8 ปีกว่าจะแล้วเสร็จ มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็น

แบบทางจีนตอนใต้ของสกุลช่างแต้จิ๋ว โดยวางแผนตามแบบวัดหลวง คือ มีวิหารทำวजूโลกบาลเป็นวิหารแรก ตรงกลางเป็นพระอุโบสถ ข้างหลังพระอุโบสถเป็นวิหารเทพเจ้า การสร้างใช้ไม้และอิฐเป็นวัสดุสำคัญจากประตูทางเข้า เข้าไปจะถึงวิหารทำวजूโลกบาล จะเห็นเทพเจ้า 4 องค์ (ข้างละ 2 องค์) ในชุดนักรบจีนและถืออาวุธและสิ่งของต่างๆ กัน เช่น พิน คาน ร่ม เจดีย์ คนจีนเรียกว่า เรียกว่า "ซี้ไต้เทียงอ้วง" หมายถึงเทพเจ้าที่ปกป้องรักษา คุ่มครอง ทิศต่างๆ ทั้ง 4 ทิศ ถัดจากวิหารทำวजूโลกบาล คือ อุโบสถ เป็นที่ประดิษฐานของพระประธานของวัด คือ พระศากยมุนีพุทธเจ้า พระอมิตาภพุทธเจ้า พระโกษลัญจกรพุทธเจ้า ทั้งหมด 3 องค์ คนจีนเรียก "ซำป้อหุกโจ้ว" พร้อมพระอรหันต์ อีก 18 องค์ หรือคนจีนเรียกว่า "จับโป๊ยหล่อหัง"

ทางด้านขวามีเทพเจ้าต่างๆ หลายองค์ เช่น เทพเจ้าคุ้มครองดวงชะตา คนจีนเรียกว่า "ไท่ส่วยเอี๊ยะ" เทพเจ้าแห่งยาหรือหมอเทวดา "หั่วท้อเซียงซือกง" และที่นิยมไหว้ขอพรมากคือ เทพเจ้าแห่งโชคลาภ "ไฉ่ซิงเอี๊ยะ" เทพเจ้าแห่งเจีย คนจีนเรียกว่า "ไต้เลี้ยหุกโจ้ว" พระเมตไตรยโพธิสัตว์หรือ "ปู้ก้วยหุกโจ้ว" ซึ่งคล้ายกับพระสังกัจจายน์ของคนไทย "กวนอิมผู้ศักดิ์" หรือ พระโพธิสัตว์กวนอิม "แป๊ะกง" และ "แป๊ะม่า" รวมเทพเจ้าในวัด จะมีทั้งหมด 58 องค์

ศาลเจ้าโป๊ยเซียน

โป๊ยเซียน (จีน: 八仙; พินอิน: bā xiān; ออกเสียงว่า "ปาเซียน") คือเซียนแปดองค์ ตามความเชื่อในลัทธิเต๋าของจีน เป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือมาช้านาน นับเป็นหนึ่งในบรรดาเซียนนับร้อยๆ องค์ของจีน แต่เซียนทั้งแปดนี้ นับว่าเป็นที่รู้จักดีและได้นับการนับถืออย่างกว้างขวางมาก ในศาลเจ้าตามของหมู่บ้านชาวจีน มักจะมีแท่นบูชาที่ปูด้วยผ้ามีภาพวาดเซียนทั้งแปดรวมเป็นกลุ่ม บ้างก็เป็นภาพเขียนนั่งเรือกลับจากการไปงานเลี้ยงของพระนางไซอ่องบ้อ (งานเลี้ยงของทวยเทพและเซียนต่างๆ)

สมาชิกทั้ง 8 ในกลุ่มของโป๊ยเซียนนั้นแตกต่างกันไปตามยุคสมัย แต่ปัจจุบันนี้โป๊ยเซียนมีด้วยกันดังนี้

ภาษาจีนกลาง ภาษาจีนแต้จิ๋ว อักษรจีน พินอิน
 หลี่เถี่ยวก้วย ฑี ก้วย ลี 李鐵拐 Lǐ Tiěguǎi
 จงหลี่ฉวน อันจงหลี่ 鐘離權 Zhōnglí Quán
 เฉากว้อจี้ว เขาก็กู้ 曹國舅 cáo guó jiù
 หาญเซียงจื่อ ฮั่นเซียงจื่อ 韓湘子 hán xiāng zi
 เหวเซียนกู ฮ่อเซียนโกว 何仙姑 hé xiān gū
 หลานไฉเหอ นำไซหัว 藍采和 Lán Cǎihé

จางกว๋อหล่าว เจียงกั้วเล่า 張果老 Zhāng Guǒ Lǎo

ลิ่ตังปิน ลือต่งปิน 呂洞賓 Lǚ Dongbin

เขียนแต่ละองค์ในบรรดา 8 องค์นี้ มีประวัติที่มา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แตกต่างกันไป ในปัจจุบันทั้งชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน ยังนิยมนับถือบูชาไปยเขียนอย่างสม่ำเสมอ

ศาลเจ้าโจวซือกง (วัดซุนเล่งยี่)

ศาลเจ้าโจวซือกง(วัดซุนเล่งยี่) เป็นศาลเจ้าเก่าแก่และสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของชาวจีนฮกเกี้ยนในประเทศไทย สร้างขึ้นประมาณปี ค.ศ.1804 (พ.ศ.2347) ตั้งอยู่ในย่านตลาดน้อย ซอยวานิช 2 โดยเป็นที่ประดิษฐานของพระเซ่งจื๊อซือ 清水祖師 และเทพเจ้าอื่นๆที่ชาวจีนให้ความเคารพนับถือ อาทิ พระไท้จื่อเอี้ย 太子爺 เจ้าพ่อกวนอู 關聖帝君 เจ้าแม่ทับทิม 天上聖母 เจ้าพ่อเสือ และที่สำคัญมี สามสิบหกเทพเจ้า 三十六天罡 อยู่อีกด้วย ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นแบบปลายราชวงศ์ชิง (ค.ศ.1589-1911) ถึงแม้จะมีการซ่อมแซมหลายครั้งแต่ก็คงแบบอย่างเดิมไว้ได้อย่างดีเยี่ยม หลังคาศาลเจ้าเป็นแบบชานเหมินต้ง บริเวณบนสุดบนสันหลังคาประดับด้วยมังกรคู่ชูลูกแก้ว และหงส์คู่ชูดอกโบตั๋น ลวดลายประดับประดาต่างๆล้วนมีความสวยงามยิ่งคู่ควรแก่การอนุรักษ์ให้ชนรุ่นหลังสืบต่อไป

ศาลเจ้าแม่กวนอิม (มูลนิธิเทียนฟ้า)

มูลนิธิเทียนฟ้า ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2445 เป็นมูลนิธิแห่งแรกในประเทศไทย โดยการรวมตัวของกลุ่มชาวจีน 5 ภาษา เพื่อสงเคราะห์ผู้ป่วยไข้ที่ยากไร้ให้ได้รับการรักษาพยาบาล มีทั้งการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนจีนภายใน มูลนิธิแห่งนี้มีศาลรูปเคารพของเจ้าแม่กวนอิม พระโพธิสัตว์จ้าวโลกิเตศวร ปางประทานพร ประดิษฐานเป็นเทพเจ้าองค์ประธาน ซึ่งชาวพุทธนิกายมหายาน ได้ให้ความเคารพนับถือต่อพระโพธิสัตว์นอกเหนือจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเชื่อว่าพระโพธิสัตว์คือผู้ที่ตรัสรู้แล้ว เพียงแต่ยังไม่เข้าสู่พุทธภูมิ จนกว่าจะช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากเสียก่อน ในบรรดาพระโพธิสัตว์ ที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธามากพระองค์หนึ่งก็คือ พระอวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์แห่งความเมตตา หรือที่ชาวจีนเรียกกันว่า กวนซิมหรือกวนอิมพุทัก ก็ซึ่งแปลว่า พระโพธิสัตว์ผู้เจียอุทิศโลก เจ้าแม่กวนอิม องค์นี้เป็นไม้แกะสลัก ศิลปะแบบราชวงศ์ถัง สันนิฐานได้ว่าสร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง เมื่อประมาณ

800 - 900 ปีที่ผ่านมา ได้ถูกอัญเชิญมาจากประเทศจีนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2501 มาประดิษฐานที่บริเวณ มูลนิธิเทียนฟ้า เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา

ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย

ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมจีนตอนใต้สกุลช่างจีนแต้จิ๋วแบบ ซี่เตี้ยมกิม ด้านในศาลเจ้า บริเวณเหนือประตูทั้งสองฝั่ง ประดับพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมศาล อายุของศาลเจ้านี้ ตามหลักฐานจากป้ายจารึกภาษาจีนของศาลเจ้าระบุ สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2201 แต่ถ้ายึดตามข้อสันนิษฐานว่า ศาลเจ้ามักก่อตั้งพร้อมชุมชน ซึ่งชุมชนลำเพ็ญนั้น เพิ่งเริ่มก่อตั้งในสมัยรัชกาลที่ 1 ป้ายจารึกนี้อาจย้ายมาจากอยุธยาหรือหัวเมืองฝั่งตะวันออกก็ได้ (พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, 2544 : 155) องค์ประธานคือ เล่งบ้วยเอี้ย หรือ เซียนเหอเยี่ยหยุน เป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริงในปลายสมัยราชวงศ์หยวน ชาวบ้านเคารพและเรียกขานว่าเป็น “เทพเจ้าสี่หมู” หรือ “เทพเจ้าหมัด” (หมัดในที่นี้หมายถึง หมัดสุนัข) เซียนเหอเยี่ยหยุน ได้ศึกษาหลักธรรมและเผยแพร่หลักธรรมวิธีแห่งเต๋าของเล่าจื้อ ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยที่อำเภอฉันทันเป็นที่เคารพบูชา และมีกระด้ายยันต์ใช้สำหรับป้องกันภูตผีปีศาจที่เลื่องชื่อ ส่วนฝั่งซ้ายมือเป็นแท่นเทพเจ้ากวนอู และฝั่งขวามือเป็นแท่นประทับราชินีแห่งสวรรค์ ส่วนด้านขวาใกล้ประตู เป็นที่ตั้งระฆังโบราณที่สร้างมาแต่รัชสมัยพระเจ้าเต้ากวง ส่องเค้สมัยปลายราชวงศ์ชิงของจีน นอกจากนี้ยังมีกระถางรูปพระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เก็บไว้ด้วย

ช่วงตรุษจีน ในขอยธิศรานุกาพนั้น ถือว่ามีความคึกคักที่สุดขอยหนึ่ง นอกจากจะเป็นเส้นทางในการจับจ่ายซื้อของแล้ว ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยก็ยังเป็นศาลเจ้าที่ได้รับความนิยมในการสักการบูชาของประชาชนในเขาราชเป็นอย่างมาก สำหรับกิจกรรมภายในศาลเจ้านั้นก็มี การไหว้พระ เสี่ยงเซียมซี ฯลฯ และเพิ่มเวลาปิดเปิดที่ยาวนานขึ้น “เจ้าประธานก็คือเล่งบ้วยเอี้ยฮ้วน ส่วนใหญ่คนจะมาขอเรื่องทั่วไป ขอให้ร่างกายแข็งแรง ขอหวยก็มี โชคลาภ จะก่อสร้างการค้าอะไรก็ตามขอ”

ศาลเจ้ากวนอู

ศาลเจ้ากวนอู สร้างโดยพระยาอาชาชาติ (เจ้าพระยาคลัง) หรือ เณรอีซาน ซึ่งเดินทางไปราชการที่เมืองจีน เมื่อกลับมาเมืองไทยก็ได้นำวัสดุก่อสร้างกลับมาสร้างศาลแห่งนี้ เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจีนในสมัยนั้น ภายในมีระฆังทองเหลืองใบใหญ่ตั้งอยู่

ด้านขวาของห้องโถง มีอักษรจารึกกระบุ สร้างขึ้นในสมัยฮ่องเต้เต๋อจง ราชวงศ์ซิง ปีคางซี้ว ซึ่งตรงกับปี พ.ศ.2435 จึงสันนิษฐานว่า ศาลเจ้าคงสร้างขึ้นระหว่างปีดังกล่าว

ศาลเจ้าเก่า เล่าปุนเก่ากง

ปุนเก่ากงในภาษาแต้จิ๋วหมายถึง “ชุมชนดั้งเดิม” ดังนั้นเล่าปุนเก่ากงจึงหมายถึง “เทพเจ้าที่คุ้มครองรักษาชุมชนดั้งเดิม หรือก็คือเจ้าที่ของท้องถิ่นนั้นๆ นั่นเอง” ลักษณะของศาลเจ้าเล่าปุนเก่ากง เป็นสถาปัตยกรรมสกุลช่างแต้จิ๋ว แบบ ซี้เตี้ยมกิม (สี่ตำแหน่งทอง) หลักฐานตามจารึกบนระฆังชี้ว่า ศาลนี้เริ่มมีขึ้นตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าเต้ากวง ปีที่ 4 แห่งราชวงศ์ซิง หรือราว พ.ศ.2367 ตั้งอยู่ด้านหน้าซ้ายมือของศาลปัจจุบัน ศาลเจ้าเล่าปุนเก่ากงในปัจจุบันเป็นศาลสร้างใหม่ จากบันทึกเรื่องราวการบูรณะศาลเจ้าระบุว่า ศาลแห่งนี้เป็นศาลที่ชาวจีนแต้จิ๋วในประเทศไทยซึ่งมีความศรัทธาอย่างแรงกล้า สร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2460 ด้วยเงินบริจาคจากคณะกรรมการหลายท่านและจากผู้มีจิตศรัทธากว่า 36,000 บาท ใช้เวลา 28 ปีจึงแล้วเสร็จ เทพประธานของศาลแห่งนี้ คือ เทพปุนเก่ากง ตามความเชื่อโบราณเชื่อว่า แต่ละท้องที่มีเทพประจำชาวแต้จิ๋วเรียกโดยทั่วไปว่า “ตี้เถ่าเล่าเอี้ย” หรือ “เทพผู้เป็นใหญ่ ณ ที่นั้น” ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปอยู่ที่ใดก็ยังยึดมั่นความเชื่อนี้อยู่ จึงได้แกะสลักรูปเคารพของเทพตี้เถ่าเล่าเอี้ยจากไม้ขึ้นมาเพื่อเคารพบูชา ภายหลังเรียกอย่างง่าย ๆ ว่า “ปุนเก่ากง”

ตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน

แนะนำเส้นทางการเดินทางไหว้เจ้า 9 ศาลเจ้ากับ 1 วัด

1. ชุมประตูลิมนพระเกียรติ ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นโดยมีความหมายถึงชาวไทยเชื้อสายจีนที่เทิดทูนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้เหนือเกล้า สถานที่รับพลังฟ้าดิน โดยมีความเชื่อว่า การมาเยือนรับพลังตรงแผ่นทองเหลืองที่เขียนอักษร “ตี้” แปลว่า แผ่นดิน และเมื่อมองขึ้นไปด้านบนฟ้าเพดานก็จะพบกับตัวอักษร “เทียน” แปลว่า สวรรค์ อยู่ภายในวงกลมแผ่นทองเหลือง หลังจากนั้นให้นำกระเป๋าสตางค์ตบตรงหินสีขาว สลักนูนตำรูปภูเขา มังกรเขียว น้ำ จำนวน 3 ครั้ง เชื่อว่าจะทำให้เงินทองไหลมาเทมา มีเงินใช้ตลอด และยังเชื่อกันว่าเมื่อมารับพลังแล้วจะเป็นสิริมงคล มีโชคลาภ

2.ศาลเจ้าแม่กวนอิมที่มูลนิธิเทียนฟ้า เจ้าแม่กวนอิม องค์นี้เป็นไม้แกะสลัก ศิลปะแบบราชวงศ์ถัง สันนิษฐานได้ว่าสร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง เมื่อประมาณ 800 - 900 ปีที่ผ่านมา ได้ถูกอัญเชิญมาจากประเทศจีนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2501 มาประดิษฐานที่บริเวณ มูลนิธิเทียนฟ้า ศาลเจ้า

แห่งนี้เป็นที่เคารพสักการะและศรัทธาเชื่อถือกันอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับญาติของผู้ป่วย ที่มักจะมาอธิษฐานต่อเจ้าแม่กวนอิมให้หายจากอาการป่วยไข้ และขอให้มีความสุขแข็งแรง

3. ศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง หรือ ศาลเจ้าแม่กวนอิมฉือปุยเนี้ยเนี้ย ซึ่งเป็นที่ตั้งของ "เจ้าแม่กวนอิมฉือปุยเนี้ยเนี้ย" ปางประธานพรนั่งดอกบัว เป็นปางจุดของการนั่งสมาธิ จุดเด่นของที่นี่คือ กระจกเงารูปตั้งกลับทิศเข้าสู่ศาล ขณะที่ศาลอื่นกระจกเงารูปหันหน้าออกศาล เนื่องจากความศรัทธาจากความเชื่อเดิมเล่าต่อมาว่า เกิดเพลิงไหม้บ่อยแถมสาเหิง เยาวราช ทุกครั้งเมื่อมาถึงข้างหลังศาล ไฟที่ไหม้แรงเกิดดับไป จึงเชื่อกันว่าองค์เจ้าแม่ช่วยปิดเป่าไม่ให้เข้ามา กลับทิศกระจกเงาจึงเกิดอัศจรรย์น้อยลง ซึ่งการมาราบไหว้เจ้าแม่กวนอิมที่นี่ก็เพื่อขอพรปิดเป่าสิ่งอัปมงคลให้หมดไป

4. ศาลเจ้าแม่ประคู้ ศาลเจ้าอายุกว่า 170 ปี อยู่ตลาดเก่า

5. ศาลเจ้าพ่อกวนอู 100 ปี ภายในประดิษฐานเจ้าพ่อกวนอูและเปี๊ยะ คือม้าเซ็กเทาทะพพาหนะของเจ้าพ่อกวนอู ความเชื่อ เจ้าพ่อกวนอูโดดเด่นมากในการขอให้บริวารเชื่อฟังและอยู่ในโอวาท ส่วนเจ้าพ่อม้า ผู้ที่มาไหว้เพื่อขอพรด้าน ให้มีบริวารที่ดี บุตรหลานอยู่ในโอวาท และความก้าวหน้าในหน้าที่การงานที่ดี

6. ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของชาวจีนแต่จิวเทพประธานของศาลแห่งนี้ คือ เทพปุนเถ่ากง คนที่มาไหว้ ส่วนมากขอขอให้ท่านคุ้มครอง สุขภาพดี งานการค้ารุ่งเรือง

7. โรงเจบุญทานสมาคม ซึ่งได้นามพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 และพระบรมฉายาลักษณ์ รัชกาลที่ 5 นพเคราะห์ 9 ดวงและพระราหู

8. ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยะ ศาลเจ้าอายุกว่า 200 ปี สันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุยาวนานที่สุดในประเทศไทย ภายในมีของพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 เป็นระฆังสมัยราชวงศ์เซ็งปีที่ 23 มีแท่นบูชาเทพเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยะและภรรยาเป็นประธาน ด้านซ้ายเป็นแท่นเทพเจ้ากวนอู และด้านขวาเป็นแท่นประทับราชินีแห่งสวรรค์

9. วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) หรือ วัดเล่งเน่ยยี่ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นวัดพุทธศาสนานิกายมหายานที่ใหญ่ที่สุดวัดนี้สร้างเป็นสถาปัตยกรรมจีนภายในอุโบสถของวัดมังกรกมลาวาสเป็นที่ประดิษฐานของพระประธานของวัด คือ พระศากยมุนีพุทธเจ้า เป็นวัดที่ได้รับความนิยม

นิยมในการไหว้พระย่านเขาวราช ผู้ที่มาที่วัดเล่งเน่ยยี่ มีศรัทธา และเชื่อว่า เมื่ออธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นี้จะประสบความสำเร็จ

10. ศาลเจ้ากวางตุ้ง (ถงจิงถั่ง) ศาลเจ้าและสมาคมของชาวกวางตุ้งแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร ในศาลเจ้าประดิษฐานเทพศักดิ์สิทธิ์ 5 องค์ ซึ่งได้อัญเชิญมาจากเมืองจีน โดยชาวจีนเชื่อกันว่าเทพเจ้าเหล่านี้เป็นผู้บันดาลโชคลาภ ความมั่งคั่ง และความสมบูรณ์พูนสุข เช่น เทพเจ้ากวนอู เทพเจ้าขงจื้อ เทพเจ้าเหิงฉ่างตี้ซุน (เจ็กเซียนฮ่องเต้) พระโพธิสัตว์กวนอิม เทพเจ้าลู่ป่าน

ตอนที่ 2.2 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อมูลในตอนนี้จะเป็นการทบทวนเกี่ยวกับนิยาม องค์ประกอบ หลักการและการจัดการของชุมชน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

2.2.1 ความหมายของชุมชน จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน 2524: 72)

ได้ให้ความหมายชุมชน (Community) ไว้ 3 แนวดังนี้ แนวแรกคือ กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคมแต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบ แนวที่ 2 ชุมชน คือเขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ หรือเช่น ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา แนวที่ 3. ชุมชนที่เกิดจากความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม ส่วน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐/ หมวด ๓ ส่วนที่ ๑๒ สิทธิชุมชน มาตรา ๖๖ ได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนดังนี้ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน และ มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการ ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องใน สิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับ ความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิด ผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และ สุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษา และประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและ สุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มี กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและ ผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้าน สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือ ทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบ ก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิ ของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือ องค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และ ผศ. พระครูสุนทรธรรมโสภณ (วิเชียร ปญญาวุฑโฒ) ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ :การใช้ จิตวิทยาเพื่อพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมาย ชุมชน (Community) หมายถึงการที่คนกลุ่มหนึ่งมี เจตจำนงอยู่ร่วมกัน มีมรรควิธีในการดำเนินชีวิตร่วมกัน และมีกิจกรรม มีการติดต่อสื่อสารซึ่ง กันและกัน มีคติความเชื่อ มีธรรมเนียมประเพณี มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึง มีความรู้สึกเป็นหนึ่ง เดียวกันในเชิงของผลประโยชน์ โดยมีอาณาบริเวณในเชิงกายภาพอยู่ร่วมกันที่แน่นอน โดยสรุป ชุมชน มีความหมายคือ กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์เดียวกัน และติดต่อกัน มีส่วนสำคัญของชีวิตทั่วไปคล้ายคลึงกัน โดยมองเห็นได้จากกิจกรรมการหา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและการพูดจา พร้อมทั้งมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในเชิงของผลประ โยชน

2.2.2 ความหมายการท่องเที่ยวชุมชน (Community -Based Tourism – CBT) โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ(2540)ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ส่วนโครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)จึงได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของตนเอง และกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยได้ประมวลและให้นิยามความหมายของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่ว่าธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต และ วิธีการผลิตของชุมชนมาใช้ เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ และบทบาทที่สำคัญ ในการดำเนินงาน ตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ สำหรับศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยว และการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย คณะสังคมศาสตร์ (ACTPPR 2550) อธิบายเพิ่มเติมว่าเป็นการทำให้คนต่างถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนเจ้าภาพเกิดการแลกเปลี่ยน ความรู้ความคิดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชนและระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง นำไปสู่การพัฒนาชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพิ่มความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของคนในชุมชน เกิดการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยอาจมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่อกลุ่มในชุมชนหรือทั้งชุมชน โดย พจนางสงวนศรี(2546:12)ได้กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวชุมชนคือ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในชุมชน ยกย่อง

คุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต่างมีความเคารพในวัฒนธรรมและศักดิ์ความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างกัน คนในชุมชนได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรม มีการกระจายรายได้สู่ประโยชน์ของชุมชน โดยเฉพาะดิลาน้อย (2549) ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องมีการวางแผนตามมาเป็นสิ่งที่จะต้องทำและอาจแบ่งได้เป็น 5 เรื่องด้วยกัน คือ การวิเคราะห์ตลาด การประเมินศักยภาพของพื้นที่ การศึกษาทางการเงิน การศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การศึกษาผลกระทบทางสังคม ดังนั้นพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเห็นควรจะต้องประชุมร่วมกันทุก ๆ ฝ่าย เพื่อสรุปหาข้อยุติและเริ่มกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบโดยการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (ชนบท) โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ โดยรอบ และสังคมวัฒนธรรมประจำถิ่น โดยจะต้องกำหนดเป็นแนวทางร่วมกันกับชุมชนโดยรัฐมีนโยบายที่ชัดเจนและสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเนื่องจึงจะเกิดเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไปได้ การท่องเที่ยวชุมชนสามารถสนองตอบได้ครบถ้วน การท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ย่อมได้เห็นความสวยงามที่หลากหลายทั้งธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน และไปเที่ยวย่อมได้ความรู้ ได้รู้ว่าการทำการเกษตรเป็นอย่างไร ซึ่งรวมเรียกว่าศักยภาพทางการท่องเที่ยวส่วน สันธิ์ สโรบล (2551) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการสร้างทางเลือกในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนกำหนดทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยเน้นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและแสดงบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การทบทวนทุนเดิม การค้นหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การวางแผนดำเนินงาน การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน การประเมินความสำเร็จล้มเหลว รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิด

ประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อ ธรรมชาติเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็น ชุมชนท่องเที่ยวที่แตกต่างกันทั้งสิ้น โดยมีปัจจัยเงื่อนไขที่ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ ชุมชนท้องถิ่นนั้นมีอยู่ว่าเป็นอย่างไร บางชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติอันล้ำค่า ชุมชนบางแห่งมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์หรืออาจมี ประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นเองที่น่าสนใจ รวมทั้งอาจมีร่องรอยทางด้านอารยธรรมโบราณคดี ปรากฏให้เห็นอยู่อย่างโดดเด่น ในขณะที่บางชุมชนมีชื่อเสียงทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีที่ หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่สนับสนุนต่อการพัฒนาให้ เป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง แต่สิ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าฐานทรัพยากรคือ การมีส่วนร่วม ของชุมชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน รวมทั้งผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียกับการบริหารและจัดการท่องเที่ยว

ดังนั้นโดยสรุป การท่องเที่ยวชุมชนคือการท่องเที่ยวที่ชุมชนหรือคนในชุมชนมี ส่วนร่วมในการดำเนินการโดยได้รับผลตอบแทนทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินซึ่งคำนึงถึง การธำรง รักษา คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของทรัพยากรท้องถิ่นหรือชุมชนและสามารถสนองตอบ ความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

2.2.3 ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เริ่มจาก จากการประชุม Global'90 (2533) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและ ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและ ผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของ อนุชนรุ่นหลังด้วย Butler (2536:29) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ว่าเป็น รูปแบบของการท่องเที่ยวที่สามารถดำรงคุณค่าหรือความเป็นประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวได้ ยาวนานไม่มีที่สิ้นสุด และไม่สร้างความเสื่อมโทรมหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของแหล่งและ บริเวณโดยรอบ ส่วนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2538) ได้กล่าวถึงความหมายเป็นการ ท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย (๑) ต้องดำเนินการภายใต้ขีด ความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อ ขบวนการท่องเที่ยว (๒) ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม

ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว (๓) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน (๔) ต้องชี้แนะภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ UNWTO (1997:36) ได้ให้นิยามความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสอดคล้องกับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในการคงความมีเสน่ห์ดึงดูดใจในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือนครั้งแรกและคงความพึงพอใจต่อผู้ที่กลับมาเยือนในเวลาต่อ ๆ ไป ด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคงและสภาพแวดล้อมที่สมดุลย์ พร้อมทั้งสถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและรักษาระบบนิเวศด้วย ส่วนบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 :7) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอและมีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยืนยาว

ส่วน Robert Cleverdon (2535:87-92) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้ถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความ จำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้ายุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยวโดยสรุปการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม โดยคำนึงถึงการดำรงรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวไว้และมีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวได้อย่างยืนนานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน โดย พจนา สงวนศรี(2546:16) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้านคือด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆหลากหลายชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ด้านการ

จัดการซึ่งมีการกำหนดกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเมืองคักรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถและ สุดท้ายด้านการเรียนรู้ นั่นคือลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม มีระบบการจัดการให้กระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวและมีการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในส่วนของชุมชนและนักท่องเที่ยว ส่วน Dr. Erik Holm Petersen (2544) ผู้เชี่ยวชาญพิเศษจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้บรรยายเรื่อง Community Based Tourism and Homestay ดังนี้ ปัญหาที่พบในการจัดการในประเทศไทยคืออุปสรรคทางด้านภาษาระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ บ่อยครั้งที่เจ้าของบ้านไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งอุปสรรคเรื่องภาษาสามารถนำมาซึ่งปัญหาอื่น ๆ ได้อีกอย่างมากมาย อุปสรรคทางด้านวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้านไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ทั้งนี้เพราะทั้งสองฝ่ายมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สิ่งที่ต้องการของวัฒนธรรมหนึ่งอาจหมายถึงสิ่งที่ไม่เหมาะสมของอีกวัฒนธรรมหนึ่ง สิ่งเหล่านี้อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และความคลาดเคลื่อนทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรมอย่างใหญ่หลวงได้อีกด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านระดับความคาดหวังและความพึงพอใจที่แตกต่างกันระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวอาจคาดหวังว่าเจ้าของ

บ้านควรจะเสนอสินค้าทางการการท่องเที่ยวและบริการให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ขณะที่เจ้าบ้านคิดว่าบริการที่ตนเสนอขณะนี้เป็นที่พอใจแก่นักท่องเที่ยวแล้ว รวมทั้งปัญหาความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและ ปัญหาการขาดทักษะและความรู้ด้านการตลาดของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ส่วนราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2551) ได้สรุปไว้ใน “การท่องเที่ยวโดยชุมชน กลไกหลักสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ดังนี้ ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ในฐานะที่ประชาชนและชุมชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่นร่วมกัน ย่อมมีบทบาทที่จะต้องจัดการในหลักการทั้ง 4 ประการร่วมกัน เพื่อให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบในท้องถิ่นมีความยั่งยืนได้การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่นโดยประชาชนและชุมชนร่วมกันได้นั้น ต้องพิจารณาถึงความหมายการมีส่วนร่วมกัน โดยทำอย่างไรบ้าง ก็คือ (1) การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจหรือมีสำนึกร่วมกัน (2) การมีส่วนร่วมโดยหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมาย (ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตราที่ 56 และ 57

หลักการแรก ที่กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน คำนี้ถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประเด็นแรก โดยชุมชนสมัครใจทำร่วมกันหรือมีสำนึกร่วมกันรับผิดชอบ นับเป็นความรู้สึกร่วมกันว่า เขาเป็นกลุ่มเดียวกันและมีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อความยั่งยืนโดยคำนึงถึงการจัดการที่เป็นมิตรต่อ

สิ่งแวดล้อม เช่น คำนึงถึงความสามารถรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวในแต่ละครั้งต้องมีจำนวนพอดี ไม่ทำให้เกิดความแออัด รักษาความสะอาด ร่มรื่น หากเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ควรกันพื้นที่เฉพาะ และกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน ผู้มาศึกษาดูงาน) ให้เหมาะสมกับพื้นที่และความสามารถในการจัดการต้อนรับหรือรับรอง ในการออกแบบอาคารต้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น คำนึงถึงการใช้วัสดุท้องถิ่น คำนึงถึงทิศทางแสงแดดและกระแสลมเพื่อประหยัดพลังงาน คำนึงถึงลดการใช้พลังงาน ส่งเสริมการจัดการขยะอย่างมีระบบ ป้องกันขยะล้นพื้นที่ ใช้แล้วใช้ซ้ำ ให้ความสำคัญต่อการจัดการระบบน้ำไม่ก่อผลกระทบกับแหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้าน มีการจัดการพื้นที่สีเขียว สวน ตกแต่งคำนึงถึงไม้ใช้สอย พืชสวนครัว พืชสมุนไพร ไม้ประดับ การลดการใช้สารเคมี และ มีการเก็บสถิติ ข้อมูล การประเมินผล เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเด็นที่สอง ร่วมกัน ตามหน้าที่ทางกฎหมาย ร่วมกำหนด ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

1. กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

2. กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

3. จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

5. ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

หลักการที่สอง ที่กล่าวว่าต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบร่วมกันในกิจกรรมการ
ท่องเที่ยว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบ ด้านลบกับ
ทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยวประเด็นแรก โดยชุมชน
สมัครใจทำร่วมกันหรือมีสำนึกร่วมกันรับผิดชอบ กิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งในแหล่งธรรมชาติ
และวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องร่วมจัดการ เพื่อป้องกันการก่อผลกระทบ (ทางลบ) ต่ออัตลักษณ์และ
ชีวิตประจำวันในท้องถิ่น เช่น การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวต้องประสานความร่วมมือและตัดสินใจ
ร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้ความเห็นชอบยอมรับกิจกรรมท่องเที่ยวนั้น ๆ
และได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมร่วมกันอย่างยุติธรรม กิจกรรมที่ไม่
ก่อความรำคาญให้กับเพื่อนบ้าน การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม งานประเพณีและพิธีกรรม
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรรักษาความดั้งเดิม การร่วมกันลงทุนทำกิจกรรม อาจมีการจัดระบบ
ในรูปสหกรณ์ การเป็นหุ้นส่วนร่วมลงทุนในกิจกรรมร่วมกัน โดยการจัดกิจกรรมในแหล่ง
ธรรมชาติที่เปราะบาง ต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายมีการจ้างงานบุคลากรในชุมชนทำหน้าที่
ต้อนรับและให้บริการ เช่น เจ้าหน้าที่นำทางท่องเที่ยว พนักงานบริการในห้องอาหาร ในที่พัก
และ ร่วมสร้างเครือข่ายการขายสินค้าของที่ระลึก ประเด็นที่สอง ร่วมกัน ตามหน้าที่ทาง
กฎหมาย ร่วมกำหนด ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ในหมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐาน
แห่งรัฐ ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน
ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทาง
การเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการ
ใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือ
รูปแบบอื่น
4. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมาย
จัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน
รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบ
ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

มาตรา 290 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติกฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ
ดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

หลักการที่สาม ที่กล่าวว่า เน้นการให้ความรู้ การสื่อความหมาย การศึกษา สภาพแวดล้อม ถือว่าการท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มประสบการณ์ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี (Education & Interpretation for Quality of Life) กับประเด็นแรก โดยชุมชนสมัครใจทำร่วมกันหรือมีสำนึก ร่วมกันรับผิดชอบ สามารถจัดการได้โดย จัดให้มีระบบการสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้ ความ เข้าใจกับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งมี ข้อมูล ข่าวสาร การแจ้งราคาค่าบริการ ให้ชัดเจน และมีความ รอบคอบต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว ส่วนบุคลากรในท้องถิ่นผู้ทำหน้าที่ให้บริการและการ ด้อนรับ มีความรู้และความพร้อม มีความสามารถในการทำงานอย่างมีมาตรฐานประเด็นที่สอง ร่วมกัน ตามหน้าที่ทางกฎหมาย ร่วมกำหนด ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ในส่วนที่ 7 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตราที่ 50 มาตราฐาน 56 มาตราฐาน 57และมาตรา 58

หลักการสุดท้าย ที่กล่าวว่าต้องมีการประสานความต้องการและกำหนด แผนงานร่วมกัน หลักการนี้ นับเป็นเรื่องใหม่ที่ชุมชนในท้องถิ่น ยังไม่ชำนาญต่อการจัดการ ดังนั้น พันธมิตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดจะต้องเป็นแกนนำแบบองค์รวม โดยเข้าร่วม ทำงานและร่วมกิจกรรมในลักษณะหน่วยงานร่วมจัดเช่นร่วมเป็นหน่วยงาน ทำ ฐานข้อมูล แหล่งมรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นและบุคลากรองค์ความรู้ในท้องถิ่นแต่ละ สาขา เพื่อนำข้อมูลจัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ร่วมเป็นแกนนำ สร้างเครือข่าย ประสานแผนงานร่วมกันในลักษณะโยงใยต่อกัน เช่น เครือข่ายเชื่อมโยงในพื้นที่ เครือข่ายเชื่อมโยงในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยว เครือข่ายเชื่อมโยงในธุรกิจท่องเที่ยวและ ร่วมเป็นแกนนำในการประเมินผล การเก็บข้อมูลสถิติ เพื่อรวบรวมผลกระทบที่เกิดขึ้นใน ท้องถิ่น เป็นแนวคิดในการจัดทำแผนงานแก้ไขปัญหาต่อไปได้ซึ่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมี หลักการนำไปใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน Shirley Eber (1992 อ้างถึงใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา,2548) คือ การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมโดยการลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย จะช่วยลด ค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการ ท่องเที่ยว พร้อมทั้งการรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีการประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น และให้ชุมชนของท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย พร้อมทั้งมีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ชุมชน องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง ให้ไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน และจะต้องมี การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว มีการตอบสนองการตลาดการท่องเที่ยวโดย การจัดเตรียมข้อมูลเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และสามารถยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย และท้ายสุดควรมีการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและติดตามตรวจสอบ เพื่อช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อชุมชน แหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

ตอนที่2.3 แนวคิดเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ความต้องการของนักท่องเที่ยว

ข้อมูลในตอนนี้จะเป็นการทบทวนเกี่ยวกับ องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ความต้องการของนักท่องเที่ยว

วรรณ วรณานิธิ (2539:19-20) กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเนื่องจากจะช่วยกระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

- ก. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของธุรกิจท่องเที่ยวประกอบด้วย
 - 1.ลักษณะของนักท่องเที่ยว โดยจำแนกตามลักษณะของ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เชื้อชาติ
 - 2.การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคใดบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงใด
 - 3.กิจกรรมต่างๆของนักท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยว
 - 4.ฤดูกาลนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในฤดูใดมาก ฤดูใดน้อย
 - 5.ทัศนคติของนักท่องเที่ยว มีทัศนคติต่อสถานที่ท่องเที่ยวอย่างไร

ข.สินค้าทางการท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว เป็นสถานที่รวบรวมสินค้าและบริการหลายประเภททั้งที่เป็นรูปธรรมไว้ด้วยกัน เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยว วัฒนธรรม ประเพณี และ อุตสาหกรรม ดังนั้นสินค้าทางการท่องเที่ยว จะต้องเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วเกิดประทับใจ เพราะเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจด้านต่างๆ หลายอย่างที่ทำให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

- 1.คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่นมีสิ่งที่น่าสนใจด้าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์
- 2.วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในสถานที่นั้นๆ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะการเล่นพื้นเมือง และหัตถกรรม
- 3.ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพต่างๆ เช่น ภูเขา สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ
- 4.สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เช่น สวนสนุก สวนสัตว์
- 5.ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ

ค.การคมนาคมขนส่ง การเข้าถึงนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ดังนี้

- 1.รูปแบบของการคมนาคมขนส่ง
- 2.การคมนาคมขนส่งสู่แหล่งท่องเที่ยว สภาพการเดินทางที่สะดวกปลอดภัย รวดเร็ว และมีมาตรฐานมากน้อยเพียงใด
- 3.การคมนาคมภายในแหล่งท่องเที่ยว
- 4.บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสารหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆในการใช้พาหนะ
- 5.ปัญหาหารจราจร

ง. ข้อมูลข่าวสารและบริการ เป็นเอกสารเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ในเรื่องต่างๆเช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมให้ความรู้ใหม่ๆ รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

จ. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกด้านการเข้าเมือง

ฉ.องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การไฟฟ้า การประปา การสื่อสาร การสนับสนุนอื่นๆ เช่น ความสุภาพ ความมีไมตรีจิต

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์ (2542 : 36-37) กล่าวว่าความต้องการต่างๆของบุคคลเป็นแรงจูงใจทำให้พฤติกรรมต่างกันสำหรับนักการตลาดลำดับความต้องการจากทฤษฎีของ มาสโลว์เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ทำให้บุคคลแต่ละคนแสดงพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกัน โดยลำดับความต้องการของ มาสโลว์มี 5 ขั้น คือ

1. ความต้องการทางกายภาพ
2. ความต้องการความปลอดภัย

3. ความต้องการได้รับการยอมรับในสังคม
4. ความต้องการการยกย่องนับถือ
5. ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต

นอกจากความต้องการ 5 ชั้น มาสโลว์ได้เพิ่มความต้องการซึ่งมีความสำคัญต่อภาวะจิตใจมากอีก 2 ชั้น คือ

1. ความต้องการที่จะได้รับทราบและได้เกิดความเกิดความเข้าใจ
2. ความต้องการความสวยงาม

สุวัฒน์ จูฑากรณ์และ จริญญา เจริญสุขใส (2544:91-115) กล่าวว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว และองค์ประกอบที่สนับสนุนการท่องเที่ยว องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว การศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ทักษะและลักษณะพื้นฐานของนักท่องเที่ยว มีประโยชน์ในการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมต่างๆ ทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยปัจจัยหลักเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่ควรศึกษา ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานหรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพสมรส และถิ่นพำนัก แต่ละปัจจัยจะส่งผลถึงพฤติกรรมการเดินทางและการเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว ศึกษาเปรียบเทียบได้จากสถิติจำนวน นักท่องเที่ยวที่มีการเดินทางเข้าไปในแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยวโดยพิจารณา ว่ามีการเดินทางเข้าไปยังสถานที่ใดบ้าง มีการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว ในบางแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ เพื่อนำมาวางแผนด้านขีดความสามารถในการรองรับ ของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก และการวางแผนที่จะกระจายนักท่องเที่ยวออกไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีศักยภาพรองลงมา กิจกรรมต่างๆของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเพื่อนำมาวางแผนการสร้างและพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวฤดูกาลท่องเที่ยวในแต่ละช่วงเดือน จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศในแหล่งท่องเที่ยวและถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว รวมทั้งระยะเวลาวันหยุดพักผ่อนของนักท่องเที่ยวด้วย ส่วนทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ทรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะทั่วไป คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ รวมทั้ง อากาศ และ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัฒนธรรม วิถีชีวิตหรือเหตุการณ์ที่สืบสานมาตั้งแต่อดีตเฉพาะ ทั้งที่เป็นรูปธรรม ที่

แสดงออกทางด้านลักษณะความเป็นอยู่ของ ผู้คน ภาษาเทศกาล ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ศิลปหัตถกรรม การแต่งกาย การละเล่นและการบันเทิงต่างๆสภาพบ้านเรือน ฯลฯ และที่เป็นนามธรรม ที่แสดงออกทางด้านความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับด้านบันเทิงและความเพลิดเพลินทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้หมายถึง สถานที่หรือกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงและความเพลิดเพลินให้แก่นักท่องเที่ยวทุกประเภท อาทิ สวนสาธารณะ สวนสนุก แหล่งบันเทิงยามค่ำกิน โรงละคร โรงภาพยนตร์ เป็นต้น สถานที่เหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องใช้งบประมาณในการสร้างสูง โดยส่วนใหญ่เป็นการลงทุนของภาคเอกชน มีเพียงส่วนน้อย เช่น สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ที่เป็นการลงทุนของภาครัฐธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

เนื่องจากสามารถตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่แปลกแตกต่างของนักท่องเที่ยว ส่วนธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้น ธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 8 ธุรกิจหลัก คือ ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจจำหน่ายสินค้า และของที่ระลึก ธุรกิจคมนาคมขนส่ง ธุรกิจนันทนาการ ธุรกิจการจัดประชุม นิทรรศการและการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล ตัวแทนจำหน่ายทางการท่องเที่ยวในส่วนของผู้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่มีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ แหล่งท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว และการตลาดการท่องเที่ยว กุลวดี ละม้ายเงิน (2553 :5) ได้ให้ความหมายขององค์ประกอบการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย ความดึงดูดใจ ความสามารถในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม องค์ประกอบการท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จสามารถความต้องการนักท่องเที่ยว มีปัจจัยที่ต้องพิจารณาคือ ที่พัก สถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของนักท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การบริการต่างๆ บริษัทบริการการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน ธานี อธิชัยกุล (2546:161) กล่าวว่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Products) หมายถึง สินค้าหรือบริการที่นำเสนอแก่ตลาดเพื่อการเดินทางและท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการและทำให้ลูกค้าพึงพอใจโดยส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยรวมตามมุมมองของนักท่องเที่ยว หมายถึงกลุ่มหรือหมู่ของส่วนประกอบผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้รวมกันที่เกิดขึ้นในลักษณะของกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการสิ้นสุดของการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วน คือ แหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางสังคม พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ เช่นที่

พักแรม ร้านขายสินค้าที่ระลึก พิจารณาถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่นระบบโครงสร้างพื้นฐาน ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและราคาของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวซึ่งมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับประเภทของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม ช่วงเวลา และระยะเวลาที่เดินทาง

สำหรับบุญเลิศ จิตต์วัฒนา(2548: 206)กล่าวว่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่สามารถสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวส่วนการท่องเที่ยวชุมชนในมิติของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวจาก กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550:20)ชุมชนในฐานะแหล่งท่องเที่ยวจะมีความพร้อมอย่างน้อย 4เรื่องได้แก่โปรแกรม หรือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว บริการด้านการท่องเที่ยวสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบการบริหารจัดการซึ่งผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้นโดยสรุปจะทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิต อันแท้จริงของคนในท้องถิ่น กิจกรรมในวิถีชีวิตของชุมชนได้เรียนรู้และร่วมได้ประจักษ์ระหว่างคนในชุมชนและทรัพยากรรูปแบบต่างๆรวมทั้งชาวซึ่งในอภยาศัยไมตรีของคนในชุมชน

ตอนที่2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวลเจริญ และคณะ (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพของชุมชนในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พังงาและกระบี่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พังงาและกระบี่ ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน ในชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน ผลวิจัยในส่วนการศึกษา ความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน เหตุผลที่นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความต้องการท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากในชุมชนมีกิจกรรมที่หลากหลายเป็นเหตุผลที่เลือกเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคือ ได้มีโอกาสสัมผัสกับความมีน้ำใจและ โอบอ้อมอารีของคนในท้องถิ่น ได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยพบเห็น ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ การได้ชมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น การได้มีโอกาสพบกับประชาชนในท้องถิ่นที่แท้จริง มีความปลอดภัย และการเดินทางสะดวก ตามลำดับส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ไม่มีความต้องการท่องเที่ยวในชุมชนมีเหตุผลที่ไม่ต้องการเพราะปกติอยู่ในชนบทจนเบื่อแล้ว ไม่ชอบความลำบาก ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ กล่าวอาจไม่ปลอดภัย สถานที่ไม่เป็นที่รู้จักดีพอ ส่วนเหตุผลที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความต้องการท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากในชุมชนมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีโอกาสสัมผัสกับความมีน้ำใจ

และ โอบอ้อมอารีของคนในท้องถิ่น ได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยพบเห็น การได้ชมชนบทธรรมชาติอันประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ การเดินทางสะดวก มีความปลอดภัย และการได้มีโอกาสพบกับประชาชนในท้องถิ่นที่แท้จริง สำหรับ จำเนียร ชุมหโสภาค (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมเพื่อของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างและศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อให้สามารถเข้าร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ของชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จำนวน 408 ตัวอย่าง และนักท่องเที่ยว 400 ตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชน คือ ชุมชนตำบลถ้ำรงค์ ชุมชนบ้านพุน้อย ชุมชนอัมพวา และชุมชนโคกขามพันธ์ท้ายนรสิงห์ มีความพึงพอใจในด้านตลาด การท่องเที่ยวและต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยให้ข้อคิดเห็นในด้านการพัฒนา ศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ด้วยการให้ความรู้ทั้งทางด้านการให้บริการ และการช่วยกันดูแล ปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยร่วมมือกันทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและให้ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สำหรับแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อการเข้าร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้ความยั่งยืนของชุมชนตำบลถ้ำรงค์ ชุมชนบ้านพุน้อย ชุมชนอัมพวา และชุมชนโคกขามพันธ์ท้ายนรสิงห์ พบว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเสริม ประเด็นที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม คือ แนวทางสร้างความสามัคคี ในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยว/การอบรมการใช้ภาษาอังกฤษ/การจัดการโฮมสเตย์/ การสร้างความประทับใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น สิริโณม พิเศษ บุญเกียรติและคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมและความต้องการของ นักท่องเที่ยวไทยและ นักท่องเที่ยวต่างชาติในนครคุนหมิง มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐจีน ผลการศึกษาสรุปว่าความต้องการท่องเที่ยวในนครคุนหมิง มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ในภาพรวมอยู่ระดับมากและมากที่สุด ตามลำดับ คือ ควรมีมาตรฐานการอำนวยความสะดวกของสนามบิน การให้ข้อมูลข่าวสารต้องทันสมัย และควรจัดอำนวยความสะดวกของโรงแรม ที่พัก ที่รวดเร็ว และประทับใจ พงศกร รังสิลปและคณะ (2550) ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียและสิงคโปร์ต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาสรุปว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการด้านกระบวนการให้บริการทางการท่องเที่ยวในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ ด้านสภาพลักษณะของพื้นที่ทางการท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ราคา การส่งเสริมการตลาด ผลิตภัณฑ์ และการจัดจำหน่ายตามลำดับ การทดสอบ สมมติฐานการวิจัยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ได้แก่ เพศ การศึกษา รายได้ต่อปี มีความสัมพันธ์กับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียและสิงคโปร์ต่อการท่องเที่ยวใน

จังหวัดสงขลา จากการทบทวนงานวิจัยข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่าในความต้องการของนักท่องเที่ยวต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยให้ข้อคิดเห็นในด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ด้วยการให้ความรู้ทั้งทางด้านการให้บริการและการช่วยกันดูแล ปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยร่วมมือกันทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนมีความพึงพอใจ ลักษณะทางกายภาพ ความสวยงาม ได้สัมผัสกับธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยพบเห็น ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ การได้ชมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ การได้มีโอกาสพบกับประชาชนในท้องถิ่นที่แท้จริง ได้สัมผัสกับความมีน้ำใจและ โอปอ้อมอารีของคนในท้องถิ่น การให้บริการของชุมชนในท้องถิ่น มีสินค้าให้เลือกมาก มีกิจกรรมที่หลากหลาย มีความปลอดภัย และการเดินทางสะดวก ความพึงพอใจในด้านตลาด การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ในด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในการเตรียมพร้อมที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี โดยการให้ความรู้ในด้านการให้บริการ การดูแล การปรับปรุงและการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ส่วนในด้านปัญหาหรือสาเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ คือการที่พ่อค้ามักบเร้าให้ซื้อของ เน้นขายท่องเที่ยวต่างชาติมากเกินไป การประชาสัมพันธ์มีน้อย สถานที่ไม่เป็นที่รู้จักดีพอ ห้องน้ำหายาก ที่จอดรถไม่เพียงพอ ลำบาก ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ กลัวไม่ปลอดภัย มธูวรรณ พลวัน (2546) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการด้าน การท่องเที่ยว : กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. ผลการศึกษาพบว่า เหตุผลของการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นตลาดน้ำที่มีรูปแบบดั้งเดิมและมีความพึงพอใจในด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านความสวยงาม ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ รวมทั้งด้านการให้บริการของชุมชนในท้องถิ่น และพบว่าปัจจัยที่มีผลให้เกิดความพึงพอใจ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยวตลาดน้ำ การรับข้อมูลข่าวสาร ความสนใจพิเศษต่อแหล่งท่องเที่ยว ความถนัดในการเดินทาง มีผลต่อความพึงพอใจในการจัดการการท่องเที่ยว ส่วนมณีวรรณ ผิวนิมและคณะ (2546) ได้ทำวิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ พัฒนาการและ กิจกรรมการท่องเที่ยว ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความเห็นและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาโลก และรูปแบบการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบตลาดน้ำที่เหมาะสมโดยศึกษาตลาดน้ำดำเนินสะดวกและตลาดน้ำตลิ่งชัน ผลของการวิจัยในด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบว่า วัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติที่มาตลาดน้ำทั้ง 2 แห่งคือ การมาพักผ่อน เที่ยวชมบรรยากาศ นั่งเรือดูวิถีชีวิตริมคลอง เมื่อเปรียบเทียบกับตลาดน้ำแห่งอื่นนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติเห็นว่าตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีสินค้าให้เลือกมากแต่ราคาแพง ส่วนที่ตลิ่งชันคนไทยเห็นว่าเน้นขายอาหารมากเกินไป มีการจัดการที่ดี ส่วนชาวต่างชาติไม่ตอบ สำหรับสิ่งที่

เป็นปัญหาของตลาดน้ำดำเนินสะดวกคือนักท่องเที่ยวต่างชาติเห็นว่าพ่อค้าแม่กรบเร้าให้ซื้อของคนไทยเห็นว่าประชาสัมพันธ์ให้คนไทยน้อยเกินไป เน้นขายท่องเที่ยวต่างชาติมากเกินไป สำหรับที่ดลิ่งชันนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเห็นว่าปัญหาหลักคือห้องน้ำหายาก และนักท่องเที่ยวไทยบอกว่าที่จอดรถไม่เพียงพอ

สุรินทร์ คล้ายจินดา (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาของจังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาว่า กระบวนการดำเนินการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นรูปแบบไม่แท้จริง มีปัญหาด้านการบริหารที่ขาดประสิทธิภาพ ขาดข้อมูล การจัดการผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งทั้งนี้จะต้องใช้วิธีการสร้างความศรัทธา ความเข้าใจด้านองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชน มธุรส ปราบโพธิ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยทรงดำมีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการรวมกลุ่มทำงานของสมาชิกโครงการ มีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจ ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพพบว่า ด้านความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชนที่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง การพึ่งตนเองของชุมชน การมีผู้นำ ผู้นำอาวุโสซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ ทำให้ชุมชนต่างมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับของการรับรู้ข้อมูลจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดการยอมรับการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐมผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ รสชาติอาหาร ความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดริมน้ำ ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นปัญหาด้านการบริการ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ปัญหาการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรชุมชนยังขาดการบริหารจัดการที่ดี และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน รูปแบบการบริหารควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระทึกร่วมกับคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกเป็นองค์กรดำเนินงาน ออกข้อบังคับและระเบียบที่ชัดเจน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร รวมทั้งจัดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวข้างเคียง รัฐติยา หิรัญยาน (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณี

พื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาวเพื่อเสนอแนวทางเพิ่มศักยภาพให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่าพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทของพื้นที่ ซึ่งจะอยู่ภายใต้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ และต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กัน โดยนอกจากจะขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วยังมีกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภททั้งด้าน การให้บริการโปรแกรมการท่องเที่ยว การขนส่ง การคมนาคม การให้บริการที่พัก ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ดังนั้นกรอบในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ คือการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับการขยายตัวของการพัฒนาการท่องเที่ยว การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์ พิเศษฐ ไพบูลย์ศิริ (2544) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเกาะเกร็ด ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ อายุ ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่ได้รับความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชนและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากขึ้น โดยผู้นำชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มทางสังคมให้มากขึ้น สุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวเศรษฐกิจ สังคมและปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งวิเคราะห์เอกลักษณ์และคุณค่าของเกาะเกร็ด การพัฒนาการท่องเที่ยว ผลกระทบจากการพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบทั้งด้านบวก

และลบ โดยส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างความเจริญ ช่วยฟื้นฟูสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรม แต่ทำให้วิถีชีวิตค่านิยมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและก่อให้เกิดปัญหา น้ำท่วม ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการจัดการด้านมาตรฐานราคาสินค้าและบริการ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาการ ภู่วัดคี สุขเลียง (2545) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าความสำคัญ วิถีชีวิต บริบทชุมชน วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบ้านห้วยโป่งผาลาดให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาชนเผ่ามูเซอคำ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกายและการสืบทอดงานประเพณีปีใหม่ ตลอดจนพิธีกรรมทางความเชื่อต่างๆ ชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุงและควรเพิ่มเติมในด้านสาธารณูปโภคขั้นสูง สงศรี วงษ์เวช (2545) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง พบว่า สองฝั่งแม่น้ำปิงมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ครบถ้วน สามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวทางน้ำและทางบก จากการวิเคราะห์โดยใช้วิธี SWOTพบว่า มีจุดแข็ง คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่หลากหลาย จุดอ่อน คือรูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่เด่นชัด ส่วนอุปสรรค คือ การขาดความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแลสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง และโอกาสของการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำปิง คือ ทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้ง่าย เพราะเกิดกระแสนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเป็นเมืองท่องเที่ยวอยู่แล้ว ดังนั้น กลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ กลยุทธ์ทางด้านการจัดการ ประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาดและบริการการท่องเที่ยว การจัดโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึก และกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สภา ธรรม (2545) ศึกษาเรื่อง การจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนคีรีวง ตำบลลำไพน อำเภอลานสกา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและวิธีการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมี 3 ลักษณะ กลุ่ม ทุน มีหน้าที่จัดหาทุนและระดมทุน กลุ่มอาชีพ มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกภายในชุมชน และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ในด้านการ ประชุม การรับผลประโยชน์ การตัดสินใจ การ

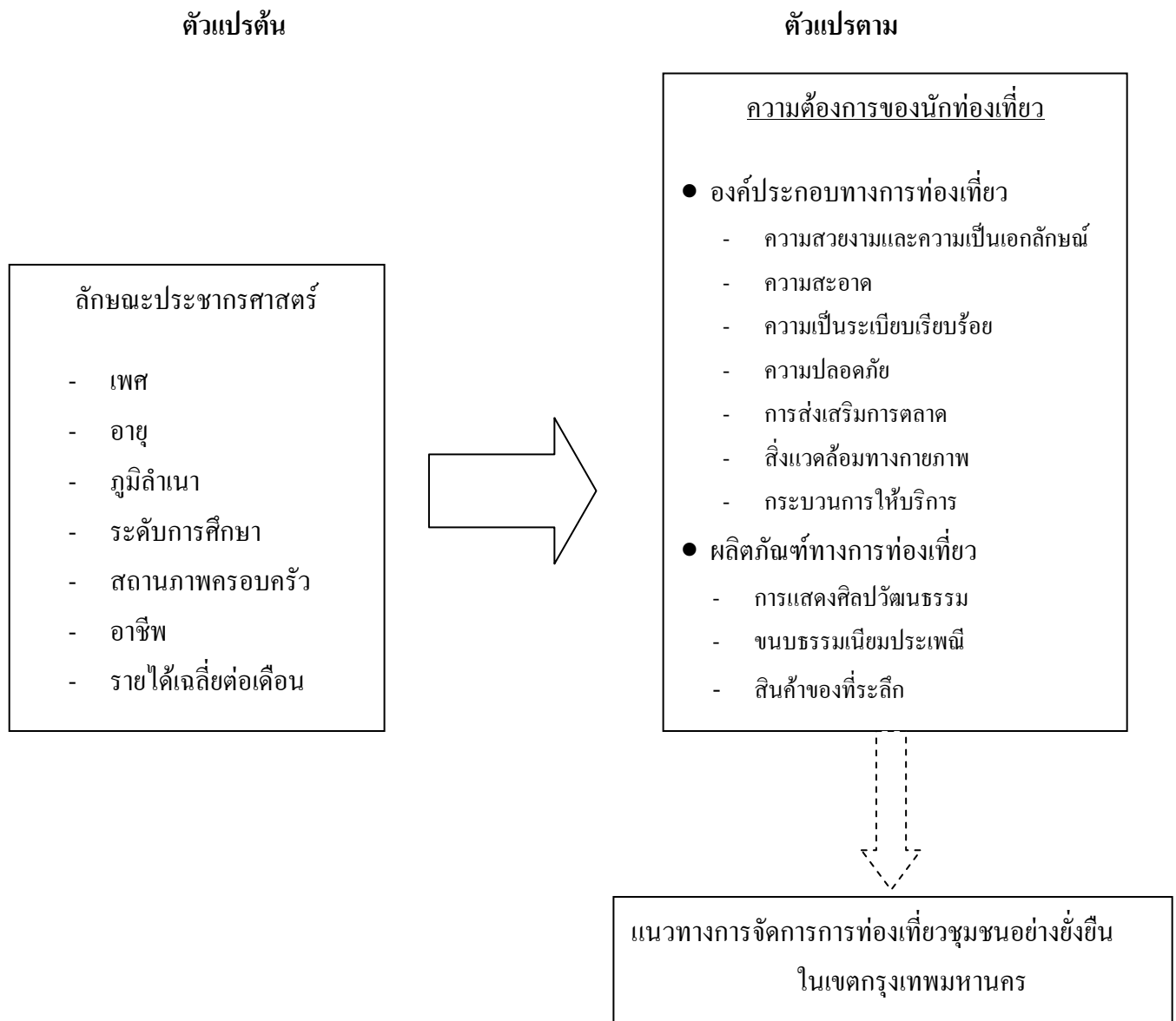
ปฏิบัติและติดตามผล การจัดการด้านการท่องเที่ยวใน ชุมชนนั้น เน้นให้คนภายในเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ทำงาน รับฟังความคิดเห็น เพื่อเรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

บุษบา สิทธิการ(2551)ได้ทำการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาในด้านการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นที่ต้องปรับปรุงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวว่าเป็นปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่สำคัญและน่าสนใจที่ควรต้องอนุรักษ์ไว้ นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวมีความรู้สึกไม่ประทับใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แสดงออกโดยการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวและความไม่จริงจังในการให้บริการ

จากการทบทวนงานวิจัยผู้วิจัยสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ควรมีการดำเนินการโดยใช้ กลยุทธ์ทางการจัดการ ประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาดและบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านมาตรฐานราคาสินค้าและบริการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึก และกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมและปรับปรุงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และนักท่องเที่ยวได้ให้ความสำคัญต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่สำคัญและสมควรที่อนุรักษ์ไว้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพมหานคร” มีกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพประกอบ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย